

EU i Microsoft

Manojlović, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:857041>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-18**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za ekonomiju

Diplomski sveučilišni studij ekonomije; smjer: menadžment (jednopedmetni)

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za ekonomiju

Diplomski sveučilišni studij ekonomije; smjer: menadžment (jednoprredmetni)

EU i Microsoft

Diplomski rad

Student/ica:

Maja Manojlović

Mentor/ica:

izv.prof.dr.sc. Anita Peša

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Maja Manojlović**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **EU i Microsoft** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 29. rujna 2023.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. Predmet istraživanja	2
1.2. Svrha rada	2
1.3. Cilj rada	2
1.4. Struktura rada	2
1.5. Izvor podataka i metode prikupljanja	3
2. ANTITRUSTOVSKA POLITIKA – Korijeni nastanka i prilagodba	3
2.1. PRAVNA OVLAST KOMISIJE	14
2.2. ANTIMONOPOLSKI SLUČAJ	19
2.3. MOĆ MONOPOLA U DISKRIMINACIJI CIJENA	22
3. DIREKTIVA	29
3.1. Razlike koncepta privatnosti podataka EU-a i SAD-a	30
4. KRONOLOGIJA PRIJESTUPA MICROSOFT-a	32
5. OSUDA KOMISIJE	43
6. ŽALBA MICROSOFT-a NA ODLUKU KOMISIJE	48
7. RASPRAVA	57
8. ZAKLJUČAK	58
9. Popis slika:	59
10. LITERATURA:	59

Sažetak

Globalizacija, napredak i razvoj tehnologije, dovodi do ekonomske moći. Ujedinjenjem Europske države jačaju gospodarstva zemalja članica EU te doprinose njihovom razvoju, njenoj zaštiti i prosperitetu. Direktive EU između ostalog daju informacije i o zaštiti na tržištu i pojedinca ponaosob i u slučaju kršenja pravila na tržištu. Mnogo je teza i antiteza što je ispravno i potrebno da bi se zaštitila tehnološka moć na tržištu. No, jedno je ključno - kako se zaštititi od monopoliste na digitalnom tržištu. Teško je i vrlo važno biti lider na tržištu, a još teže pošten lider. Microsoft dugi niz desetljeća koristi svoju taktiku većinskog udjela na tržištu. Godinama gradi svoj status i poziciju kao jedini inovator, no način na koji se pozicionira, većina se žali da je to na nepošten način. Pojedini se žale da je to na temelju cijene, dok ostali govore da je po pitanju mrežnih učinaka, tj. eksternalija, no ostaje bitno da se ugovorom o funkcioniranju EU štiti pošteno tržišno natjecanje društava kako na unutarnjem tržištu tako i u interesu potrošača.

Ključne riječi: anti konkurencija, antitrustovska politika, Direktiva, Članci, EU, Komisija, Microsoft, moć, monopol, Pravni lijekovi, presuda, tužba, 102. UFEU

Summary

EU and Microsoft

Globalization, progress and development of technology, leads to economic power. The unification of European countries strengthens the economies of EU member states and contributes to their development, protection and prosperity. Among other things, the EU directives provide information on the protection of individuals on the market and in case of violation of market rules. There are many theses and antitheses as to what is right and necessary to protect technological power in the market. No, one thing is crucial - how to protect yourself from monopolists in the digital market. It is difficult and very important to be a market leader, and even more difficult to be an honest leader. Microsoft has been using its market share tactics for many decades. For years, it has been building its status and position as the only innovator, but the way it positions itself, most complain that it is unfair. Some

complain that it is based on the price, while others say that it is a question of network effects, i.e. externalities, but it remains important that the agreement on the functioning of the EU protects the fair competition of companies both on the internal market and in the interest of consumers.

Keywords: anti competition, antitrust policy, Directive, Articles, EU, Commission, Microsoft, power, monopoly, Remedies, judgment, lawsuit, 102. UFEU

1. UVOD

Microsoft je na prvu svijuu nas opčarao paketom programa za djelotvorniju profesionalnost u radu. Međutim, inovativnost je najuzvišenije intelektualno vlasništvo koje nudi pravi izbor moći patenta i osiguranja prevlasti na tržištu. Problem nastaje kada tehnološka komponentna razvojem na tržištu, naglo uskrati korisnost i dostupnost korisnicima, a sve u svrhu naplate i financijske zarade na uštrb potrošača i tu je onda ostvaren nepravedan proizvođačev probitak. Nepravednost je najviše nanesena sa strane Microsofta prema nama običnim korisnicima. Prvotna ukidanja programa pretraživača, Media Player-a te nepotpuni Office, svima nama drage i važne softvere bez kojih se nismo mogli služiti i obaviti potrebne strukture rada bez potrebitih dijelova programa.

Rast korporacija je uvjetovana ostalim korporacijama na tržištu. Regulacija industrijske politike djelovanja je uvelike potrebna kada nastaje rat cijenama i ekonomskim učincima. Tada horizontalna industrijska politika ograničava prekršitelje a štiti male korisnike zato jer postoji neravnoteža jer veliki igrači opstaju, a najviše nestaju mali potrošači. Utakmica koju vode veliki guši i ograničava i potpuno ukida postojanje malih u zakonu trgovine.

Godine tuženja i ograničavanja Antitrustovskih zakona kao da su dale više štete nego koristi. Stoga, je Komisija ostala dosljedna svojem razvoju članaka i daljnjem nastupu osuda na tržištu. Svojim direktivama i procedurama ima slobodu postupaka po političkom, pravnom i ekonomskom pristupu.

U radu sam navela povijesni prikaz pravnih osuda Komisije, koje se uzastopno ponavlja u borbi sa Microsoftom i Google-om. Moj naglasak je na antimonopolskoj borbi protiv Microsofta.

Činjenica je da godinama radi skrivenu sad već vidljivu taktiku sa diskriminacijom cijena i patenta intelektualnog vlasništva. Microsoft je izazvao nemogućnost spajanja s arhitekturom Windows-a. U radu su zato navedene većine primjera kršenja prava. Njegova taktika i

manipulacija softverom je postepeno prodirala na sva geografska područja, jer je Microsoft velika tržišno digitalna platforma.

1. 1. Predmet istraživanja je Microsoftov monopolski položaj, koji ugrožava prava korisnika, nameće svoju ovlast u segmentima operativnog sustava i skupoj nadogradnji softvera i programa za rad te godinama vrši nepoštenu konkurencijsku prevlast na tržištu. Rad naglašava problem korisnika jer ih prisiljava na prikupljanje podataka i ukida im izbor interoperabilnosti informacija i besplatne mogućnosti korištenja potrebitih programa. Europska Komisija sa svojim pravom odluke godinama pokreće parnice tužbi i izričito naglašava borbu protiv vladajuće prakse monopoliste Microsoft. U radu su navedeni članci koji brane prava korisnika. Direktiva je posebna legislativna zabrana EU nad Microsoftom, pa je dan naglasak rada na djelovanje Europske Komisije.

1.2. Svrha rada je ukazati na diskriminaciju Microsofta nad ostalim operativnim sustavima i kršenje konkurentske utakmice na tržištu, kako po pitanju privatnih korisnika tako i po udjelu moći na tržištu.

1.3. Cilj rada je kroz kritičku analizu relevantne pravne stečevine EU-a dati prikaz dopuštenih i zabranjenih ugovornih odredbi kod ugovora o monopolu u kontekstu europskoga prava tržišnog natjecanja i time odgovoriti na pitanja kada i pod kojim uvjetima navedena zaštita postaje platforma za legitimnu zloupotrebu.

1.4. Struktura rada

Rad je podijeljen na 4 cjeline. Prvi dio se odnosi na Antitrustovsku politiku, koja se morala prilagoditi monopolistu i konkurenciji kako bi se uspostavila ravnoteža među njima. Postoje različiti članci i uredbe koje omogućuju lakše podnošenja parnica za tužbe protiv trusta. Članci upućuju na dominantnost Microsofta i kršenje prava. Prva podcjelina je pravna ovlast Komisije u kojoj se daje detaljniji uvid njenog djelovanja. Druga podcjelina se odnosi na definiranje antimonopolskog slučaja. Treća podcjelina se odnosi na moć monopoliste i nj diskriminaciju cijena. To je dokaz da je Microsoft monopolista, za što većina autora i korisnika traži pomoć od EU uzdajući se u Revizorski sud i Komisiju kao pravni statut zaštite malih korisnika i tvrtki. S obzirom da se najviše prilagođavaju mali potrošači, koji su i najbrojniji u uporabi programa.

Drugo poglavlje se odnosi na Direktivu., koja je stupila na snagu 1998. Zbog toga se otkrilo da je Microsoft prešutno vidljivi monopolista. Drugi dio druge cjeline se odnosi na razlike koncepta privatnosti podataka EU-a i SAD-a koje su u mnogo više slične nego različite.

Treće poglavlje rada prikazuje srž rada- Povijesni prikaz borbe EK i Microsofta. Kronološki sam pisala o slučajevima, koji se odvijaju već desetljećima.

Četvrto poglavlje je Osuda komisije i završno poglavlje Žalbe Microsofta u svojoj obrani pred Antitrustovskim zakonom i Europskom Komisijom.

1.5. Izvor podataka i metode prikupljanja

Sekundarni izvori podataka prikupljeni su iz domaće i strane znanstvene i stručne literature odnosno iz knjiga, članaka, relevantnih internetskih stranica i dostupnih baza podataka. U radu sam koristila sljedeće metode istraživanja: metode deskripcije, sinteze, analize, klasifikacije, enumeracije i metodu komparacije.

2. ANTITRUSTOVSKA POLITIKA – Korijeni nastanka i prilagodba

Ovo poglavlje daje uvid u povijesni razvoj antitrustovske politike, koja je bila potrebna za uvođenje regulacije tržišta. Nevjerojatno je da zaista nije bilo nikakvog zajedničkog Zakona do nastanka regulativa. Stoga se Rimski ugovor moralo nadopuniti i izmijeniti za ovu potrebu. Početkom industrijalizacije i globalizacije bila je nužna promjena radi koncentracije tvrtki na tržištu, koje su uvidjele svoj procvat preko inovativnosti i probijanjem brandova na tržištu. U početku je to bio ekonomski pristup, dok se nije uočio problem zbog nastanka i ujedinjavanja korporacija i mogućeg problema od monopoliste. Sama ekonomska regulacija nije bila dovoljna, već su članci morali obuhvatiti sve stavke i po pravnoj osnovi kako bi se što lakše razgraničila problematika; nije bila ni utemeljiva bez pravne osnove zabrana i ukidanja nepoštenog i neuravnoteženog tržišta. Moć koncentracije tvrtki morao se pojmovno i politički pravno razgraničiti kako bi se stekao lakši uvid u potrebe zaštite.

Morović (2006) tumači tu nužnost nastanka i razgraničenja članaka i njihove svrhe. Navodi da je javna rasprava o neizbježnosti djelovanja na području donošenja pravne regulative započela 1966. , kad je Europska komisija objavila memorandum o zabrani industrijskog

koncentriranja na zajedničkom tržištu. Skupina eksperata koji su savjetovali Komisiju predložila je da se čl. 85. i 86. Rimskog ugovora primijene na probleme spajanja i akvizicija i na taj način postanu polazište u rješavanju takvih problema. Komisija je isprva pokušala odbiti primjenu čl. 85 zbog njegove nekompatibilnosti sa slučajevima u praksi, no poslije su se odredbe tog članka relativno uspješno primjenjivale. Članak 86. usvojen je pomoću presedana. Doktrina kojom se čl. 86. mogao primijeniti na zajedničkom tržištu uspostavljena je sudskim putem i uspostavila je solidan početak u praksi, iako je kasnije niveliran.

Unatoč što su korigirana ta dva članka i dan danas su problemi sa pripajanjem i akvizicijom. „*Digitalne tehnologije jedan od najvažnijih čimbenika koji potiču trenutni EU da revidira svoja pravila tržišnog natjecanja, među ostalim u području osjetljivom na korporativne strategije kao što su spajanja i preuzimanja. Europska komisija i niz neovisnih stručnjaka već su utvrdili nekoliko ključnih problema koje internetsko okruženje postavlja za primjenu tradicionalnih instituta za kontrolu koncentracija. Među njima su i preuzimanja obećavajućih start-upova, koji su već privukli milijune korisnika u svoju slobodno distribuiranu aplikaciju, od strane nekih od glavnih svjetskih igrača na mreži. Ponekad se nazivaju "ubojitim akvizicijama" i čak ne bi mogli biti pod nadležnošću Europske komisije jer nisu postignuti kriteriji prometa Uredbe EU-a o koncentracijama.* „

Colomo i Kalintiri (2020) su predočili nedostatke ranijih istraživanja i naglašavaju važnost Komisije i njenog antitrustovskog djelovanja. Njihov rad daje pozitivnu analizu evolucije politike tržišnog natjecanja EU-a u razdoblju od preko 50 godina (od 1966. do kraja 2017.). S institucionalnog stajališta, predstavlja, uz podršku deskriptivne statistike, političke izbore koje je donijela Komisija, koja je bila odgovorna za poticaj provedbe više od 25 godina i ostaje ***primus inter pares među subjektima*** zadužena za primjenu prava tržišnog natjecanja EU-a. Sa suštinskog stajališta, ispituje aspekte politike koji se odnose na tumačenje i provedbu članaka 101. i 102. UFEU-a.¹ (Ugovor o funkcioniranju Europske Unije). Ovo područje

¹ Pravila Europske unije o tržišnom natjecanju postoje kako bi se omogućilo ispravno funkcioniranje unutarnjeg tržišta EU-a, koje je ključno za ostvarenje dobrobiti građana Europske unije, ali i poduzeća i društva u cjelini. U tu svrhu Ugovor o funkcioniranju Europske unije (UFEU) sadržava pravila kojima se žele spriječiti ograničavanja ili narušavanja unutarnjeg tržišta. To se konkretno postiže zabranom sporazuma među poduzećima koji su protivni propisima o zaštiti tržišnog natjecanja i zabranom zlorabe vladajućeg položaja na tržištu zbog kojih bi moglo doći do neželjenih posljedica na trgovinu među državama članicama. Nadalje, koncentracije i preuzimanja čije se posljedice osjećaju na razini EU-a prati Komisija, te se ona u određenim slučajevima mogu zabraniti ako bi zbog njih došlo do znatnog narušavanja tržišnog natjecanja. Osim toga, zabranjene su državne potpore u korist određenih poduzeća ili proizvoda ako za posljedicu imaju narušavanje tržišnog natjecanja, s time da u određenim slučajevima one mogu biti odobrene. Uz određene iznimke, pravila tržišnog natjecanja

provedbe često se označava kao 'antimonopolska' – uključujući i samu Komisiju. Sukladno tome, kontrola koncentracija i državne potpore, dva ključna aspekta politike tržišnog natjecanja, nisu razmatrani. Analiza se temelji na sveobuhvatnoj bazi podataka svih formalnih odluka kojima je Komisija izrazila svoja stajališta politike.

Uključujući dva navedena članka, Morović (2006) tumači da se antitrustovska politika EU može podijeliti u pet kategorija prema legislativnom području koje uređuju. Spomenuti čl. 85. čini prvu skupinu odredaba kojima su regulira **restriktivna praksa**, čl. 86. **sankcionira zlouporabu dominantnog položaja** u privredi i koncentraciju moći, regulativa 4064/89 **uspostavlja kontrolu spajanja**, zatim slijedi **posebno regulirana skupina državnih monopola** i javnih preuzimanja s posebnim ovlaštenjima i pravima te područje obuhvaćeno čl. 90. (obveze javnih službi) i čl. 92-94. Rimskog ugovora o državnoj pomoći. Kao i većina sustava antitrustovskog zakonodavstva, pravni sustav EU i pripadajuća praksa razlikuje podjelu na horizontalna i vertikalna pitanja.

Zakon Europske Unije objašnjava horizontalan i vertikalni opseg sporazuma. Europska antimonopolska politika je razvijena iz dvaju središnjih pravila navedenih u Ugovoru o funkcioniranju Europske unije: Članak 101. Ugovora zabranjuje sporazume između dva ili više neovisnih tržišnih operatera koji ograničavaju tržišno natjecanje. Ova odredba pokriva i horizontalne sporazume (između stvarnih ili potencijalnih konkurenata koji djeluju na istoj razini opskrbnog lanca) i vertikalne sporazume (između tvrtki koje djeluju na različitim razinama, tj. sporazum između proizvođača i njegovog distributera). U općoj zabrani predviđene su samo ograničene iznimke. (https://competition-policy.ec.europa.eu/antitrust/antitrust-overview_en)

Nadalje Colomo i Kalintiri (2020) pojašnjavaju suštinsku promjenu Komisije koja je bila u prekretnici 90.tih godina. I to je vrijeme kada su razlikovno predočena antimonopolska djelovanja odredbi 101. i 102. jer se Komisija usmjerila na decentralizirano djelovanje. Oni naglašavaju čl. 101. i 102. koji najbolje reguliraju statute na tržištu. Pojašnjavaju da u značajnoj mjeri interes analize leži u dvije velike političke promjene kroz koje je politika tržišnog natjecanja EU-a prošla tijekom 1990-ih. Prvo, Komisija se obvezala slijediti glavna gospodarska načela pri provođenju antimonopolskih odredbi EU-a i pri formuliranju svojih političkih stajališta. Ova promjena dovela je do preispitivanja njenog pristupa pravnom

primjenjuju se i na javna poduzeća, pružanje javnih usluga i usluga od općeg interesa. (Izvor: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/82/politika-trzisnog-natjecanja>)

tretmanu, između ostalog, vertikalnih ograničenja, horizontalnih sporazuma o suradnji i jednostranog ponašanja dominantnih tvrtki, i često je poznat kao 'pristup koji se više temelji na ekonomiji' ili 'ekonomičniji pristup'. Drugo, Komisija se postupno udaljila od centraliziranog modela provedbe, prema kojem je imala isključive ovlasti za primjenu članka 101. stavka 3. UFEU-a, prema decentraliziranom sustavu koji se, s jedne strane, oslanja na samoprocjenu tvrtki praksi i, s druge strane, o provedbi pred nacionalnim sudovima i tijelima za tržišno natjecanje. Ova promjena sadržana je u Uredbi 1/2003, koja je postavila sustav za provedbu članaka 101. i 102. UFEU-a. Ovaj članak doprinosi razumijevanju antimonopolskog prava i politike EU-a, jer razvija operativni okvir koji omogućuje praćenje evolucije provedbenih odluka koje donosi tijelo nadležno za tržišno natjecanje.

Još 2004. godine mnogi autori su stvarali tematiku okosnice problema i radili definicije te nadopunu članaka kako bi se lakše odredilo kršenje direktive. Trudili su se „nadopuniti i nadograditi“ postojeće odredbe kako bi se lakše izdala Zabrana i spriječila zlouporaba tržišnog natjecanja. Daljnji problem se javlja u uskraćivanju interoperabilnosti informacija. Tako da je i u tom smjeru išla nadopuna stavki članaka 101. i 102.

Banašević (2004) navodi da je propust u definiranju dominantnog položaja i njegove zlouporabe, te smatra da se Zakoni u SAD-U i EU previše ne razlikuju u ograničavanju koncentracija na tržištu. Problem ostaje u koncentraciji moći i uskraćivanju interoperabilnosti i zaštiti intelektualnog prava. Sama činjenica da mnogi proizvođači negoduju na uskraćivanje informacija otuđenjem programa za rad i nemogućnosti ukomponiranja potrebnih softverskih komponenti koje poništava svojstvo konkurentnog natjecanja, koji se kosi stavkama i činjenicama Direktive.

Banašević et al (2004) u svojem radu najveću važnost pridodaju Čl .101. i 102. i njihovim stavkama i izričito naglašavaju mogućnost zabrane tržišnog natjecanja. Navode da su odredbe prava tržišnog natjecanja – bez obzira na nadležnost – obično sastavljene kao opće i apstraktne zabrane. Članak 101. stavak 1. UFEU-a, zabranjuje sporazume čiji je cilj ili učinak ograničavanje tržišnog natjecanja. Članak 102. UFEU-a zabranjuje zlouporabu položaja vladajućih tvrtki. Temeljni koncepti odredaba ('ograničenje tržišnog natjecanja', 'zlouporaba', 'dominantan položaj') nisu definirani. Odjeljci 1. i 2. Sherman-ova zakona² SAD-a ne

² Shermanov protutržišni zakon u povijesti je zabilježen kao prvi čin nezakonitog monopolističkog poslovanja u SAD-u. Povijesni statut je odobren od strane Kongresa 1890. godine tijekom mandata predsjednika Benjamina Harrisona. Čin je dobio ime u čast Johna Shermana koji ga je uveo u Senat i koji je također imao stručnost u reguliranju trgovine. Statut je odobren glasom 51-1 u američkom Senatu i 242-0 u Donjem domu. Zakon je bio

razlikuju se u tom pogledu od onih u EU-u. Štoviše, ove odredbe ne specificiraju sektore i/ili djelatnosti na koje se primjenjuju niti utvrđuju iscrpan popis praksi koje se smatraju protu tržišnim. Opseg i oblik discipline stoga nije utvrđen *ex ante*. Umjesto toga definira se na inkrementalnoj, *ex post* osnovi. Mnogi proizvođači operativnih sustava poslužitelja radne grupe potvrdili su Komisiji da su imali poteškoća u izradi proizvoda kompatibilnih s arhitekturom Windows mreža radnih grupa (osobna računala + poslužitelji radnih grupa). Komisija je zaključila da se Microsoft uključio u opći obrazac ponašanja uskraćivanja informacija o interoperabilnosti svojim konkurentima. Komisija je također utvrdila da su slične informacije ranije bile davane industriji u cjelini - putem otkrivanja AT&T-u - i da je sa sustavom Windows 2000 Microsoft prekinuo ovu prethodnu razinu ponude. Prvo i najvažnije, Microsoftovo odbijanje riskira eliminaciju konkurencije na tržištu operativnih sustava poslužitelja radne grupe. To potvrđuju i razvoj Microsoftove tržišne moći u tome tržištu, gdje je to Odlukom utvrđeno da je Microsoft već postigao dominantan položaj i da njegovi tržišni udjeli i dalje nastavljaju rasti. Komisija je prikupila vrlo značajnu količinu dokaza o klijentima koji pokazuju da je 'prednost interoperabilnosti' koju Microsoft ima za rezerve za svoj proizvod kroz njegovo odbijanje isporuke informacije o interoperabilnosti koje vode kupce prema radu poslužitelja Microsoftove radne grupe proizvoda sustava. Odluka utvrđuje da su informacije o interoperabilnosti neophodne da bi se mogao održivo natjecati u tržište operativnih sustava poslužitelja radne grupe. Komisija je opsežno analizirala stvarne i potencijalne zamjene za informacije o interoperabilnosti koje je Microsoft imao; tvrdili su da su bili učinkoviti i zaključili da su bili tehnički ili komercijalno nerealni. To je također vrijedno pažnje zbog prisutnosti značajnih prepreka za ulazak u poslužitelje radne grupe na tržištu operativnih sustava, a eliminaciju konkurencije bilo bi teško poništiti.

usmjeren na sprječavanje umjetnog rasta cijena potaknutog ograničavanjem opskrbe. Djelovanje monopola da umjetno štiti monopolistički status kazneno je prema tom činu, kao što su zloglasni aranžmani za uspostavu monopola. Shermanov zakon imao je za cilj očuvanje konkurentnog tržišta i na taj način zaštitio potrošače od zlouporaba. Zakon je široko korišten tijekom vremena kako bi se zabranilo spajanje subjekata s mogućnošću narušavanja tržišnog natjecanja, uključujući kartele ili monopole. (Izvor: <https://hr.history-hub.com/sto-je-shermanov-antimonopolski-zakon>)

Slika 1. Prikaz Članka 101. i 102.

Članak 101. UFEU-a	Članak 102. UFEU-a	Uredba o koncentracijama
Zabraniti sporazume između društava kojima se može spriječiti, ograničiti ili narušiti tržišno natjecanje općenito	Zaštititi strukturu tržišta, a time i tržišnog natjecanja Sprječavati društva da zloupotrebjavaju svoj vladajući položaj utvrđivanjem nepoštenih cijena, postavljanjem drugih trgovinskih uvjeta ili ograničavanjem proizvodnje, tržišta ili tehničkog napretka na štetu potrošača	Zajamčiti usklađenost koncentracija s unutarnjim tržištem u smislu potrebe za održavanjem i razvijanjem djelotvornog tržišnog natjecanja
Uspostaviti integrirano unutarnje tržište u EU-u		

Izvor: [EU audit report: European Commission's merger control and antitrust proceedings: a need to scale up market oversight \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/competition/mergers/audits/2020/04/20200401_audit_report_en.pdf) (2020.)

Dalje se razrađuje problem pravnog vlasništva te kako ga definirati „posebnim“ i zaštititi. Neki autori smatraju da se treba licencirati, no o tome detaljnije u poglavlju. No, jasno je da takvo ponašanje Microsoftovog uskraćivanja, temeljenog na inovativnoj i vlasničkoj strukturi, pogađa i male proizvođače i potrošače i utječe samo na razvoj Microsoftovog probitka. To i jest njegov skriveni potez za dominaciju i moć na tržištu.

Subramanian (2010) Odlukom Komisije o Microsoftu iz 2004. navodi se da pravna rješenja nisu bila u suprotnosti sa Sporazumom TRIPS³ (Sporazum o trgovinskim aspektima prava

³ Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine, uključujući trgovinu krivotvorenim robom (TRIPS sporazum) čini Aneks 1C Sporazuma iz Marakeša kojim se ustanovljava Svjetska trgovinska organizacija (u daljem tekstu WTO Sporazum), koji je zaključen 15. aprila 1994. godine i stupio na snagu 1. januara 1995. godine. TRIPS sporazum obavezuje sve članice Svjetske trgovinske organizacije (WTO) – vidi član II-2 WTO Sporazuma. (Izvor: <https://www.zis.gov.rs/wp-content/uploads/trips-1.pdf>)

Članice želeći smanjiti nepravilnosti i prepreke u međunarodnoj trgovini, i uzimajući u obzir potrebu za promicanjem učinkovite i primjerene zaštite prava intelektualnog vlasništva i osiguranja da mjere i postupci za ostvarivanje prava intelektualnog vlasništva sami po sebi ne postanu prepreke zakonitoj trgovini; Prepoznavajući

intelektualnog vlasništva) koji je dopuštao iznimke i ograničenja isključivih prava uz prepoznavanje potrebe za sprječavanjem zlouporabe prava intelektualnog vlasništva protiv konkurencije. Tijela EU-a za tržišno natjecanje jasno su rekli da prisutnost prava intelektualnog vlasništva ne donosi sa sobom pretpostavku da je nositelj prava dominantan. Rani slučajevi tržišnog natjecanja razjasnili su činjenicu da pravo vlasnika intelektualne svojine da spriječi konkurente u proizvodnji proizvoda koji uključuju njegovu intelektualnu svojinu, predstavlja sam *predmet* isključivog prava. Nadalje je pojašnjeno da odbijanje izdavanja licence unatoč ponudi razumne tantijeme ne bi predstavljalo zlouporabu vladajućeg položaja u smislu članka 102. UFEU-a. Međutim, argument da prava intelektualnog vlasništva osiguravaju imunitet od primjene pravila tržišnog natjecanja odbačen je u *Magillu*, gdje je odbijanje licenciranja autorskog prava dovelo do toga da nositelj prava sebi pridrži sekundarno proizvodno tržište na kojem nije bio dobavljač. U *predmetu Magill*, iznimne okolnosti koje su sudovi uzeli u obzir da bi naredili prisilno licenciranje bile su da se odbijanje odnosilo na proizvod čija je opskrba bila prijeko potrebna za sekundarno tržište i da su nositelji prava spriječili pojavu novog proizvoda koji „*nije nositelj prava nudio javnosti*“ iako je za istim postojala *određena, stalna i redovita potencijalna potražnja* . . .

Sporazum TRIPS ima za cilj uspostaviti pravila za promicanje učinkovite i odgovarajuće zaštite prava intelektualnog vlasništva i osigurava da mjere za provedbu prava intelektualnog vlasništva same po sebi ne postanu zapreke zakonitoj trgovini. Microsoft je tvrdio da su pravni lijekovi naloženi protiv njega prekršili minimalne standarde zaštite intelektualnog vlasništva predviđene međunarodnim sporazumom o TRIPS-u, čiji su potpisnici i EU i njegove države članice. Microsoft je tvrdio da je prisilno licenciranje prava intelektualnog vlasništva ugrađenih u njegove informacije o sučelju prekršilo članak 13. Sporazuma TRIPS. Članak 13. TRIPS-a navodi da ograničenja i izuzeci od isključivih prava: Tri koraka u članku 13. TRIPS-a djeluju kumulativno, a svaki je zaseban i neovisan zahtjev koji mora biti zadovoljen. U prvom stupnju, Microsoft je tvrdio da je obvezno otkrivanje njegovih prava intelektualnog vlasništva pomoglo konkurentima samo da "oponašaju" funkcionalnost svojih

u tom cilju, potrebu za novim pravilima i disciplinama vezano uz: (a) primjenljivost temeljnih načela GATT-a 1994. i mjerodavnih međunarodnih sporazuma ili konvencija o pravu intelektualnog vlasništva; (b) odredbe odgovarajućih normi i načela u vezi s dostupnošću, obujmom i uporabom trgovinskih aspekata prava intelektualnog vlasništva; (c) određivanje učinkovitih i prikladnih mjera za ostvarivanje trgovinskih aspekata prava intelektualnog vlasništva, uzimajući u obzir razlike u nacionalnim pravnim sustavima; (d) određivanje učinkovitih i djelotvornih postupaka za multilateralno sprečavanje i rješavanje sporova između vlada; i (e) prijelazne dogovore s ciljem što potpunijeg sudjelovanja u rezultatima pregovora (Izvor: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A1223\(17\)&from=HR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A1223(17)&from=HR))

vlastitih proizvoda i Komisija se nije pridržavala specifikacije "posebnog slučaja" u članku 13. Sporazuma TRIPS -a. Budući da članak 13. TRIPS uvelike posuđuje iz članka 9. stavka 2. Bernske konvencije za zaštitu književnih i umjetničkih djela, bilo bi moguće upotrijebiti 'poseban' kako bi značilo da iznimka mora imati 'posebnu svrhu javne politike'.

Ovo povijesno značenje prema Subramanian (2010) upotrijebio je EU u svojoj tužbi protiv SAD-a u WTO⁴-ovom (Svjetska trgovinska organizacija) sporu pod naslovom Sjedinjene Države – odjeljak 110 Zakona o autorskim pravima SAD-a . Komisija stoga ne samo da mu je dala uzak opseg nego je također izjavila da mora postojati izniman ili poseban cilj kako bi se članak 13. TRIPS mogao primjenjivati. Argument Komisije bio je da je Microsoftovo odbijanje da svojim konkurentima dostavi 'informacije o interoperabilnosti' kako bi konkurentskim poslužiteljima omogućilo komunikaciju s njegovim dominantnim Windows PCOS-om i dogovor o 'zlouporabnom povezivanju', kojim se prodaja Windowsa uvjetuje istovremenom kupovinom Windows Media Playera, te je stvorio rizik eliminacije tržišta sekundarnih poslužitelja i Medija Player-a. Tvrdilo se da takvo ponašanje koči tehnološki razvoj i dovodi do štete potrošačima. Stajalište Komisije jest da je prisilno licenciranje uz razumnu naknadu bilo potrebno kako bi se spriječila protu konkurencijska zlouporaba dominantnog položaja na tržištu te da je dovoljno izniman ili osebujan cilj da se uvedu iznimke ili ograničenja uključenim autorskim pravima. Zato se može tvrditi da je odluka Microsofta u skladu sa zahtjevom prvog kriterija kako je obuhvaćeno člankom 13. TRIPS:

- (a) trebaju biti ograničeni na određene posebne slučajeve,
- (b) ne smije biti u suprotnosti s normalnim iskorištavanjem djela, i
- (c) ne bi trebalo nerazumno štetiti legitimnim interesima nositelja prava.

⁴ Svjetska trgovinska organizacija (WTO — World Trade Organisation) nastoji zajamčiti međunarodni trgovinski sustav utemeljen na pravilima. Unatoč zastoju u trgovinskim pregovorima istražuju se načini osuvremenjivanja pravila WTO-a i rješavanja novih trgovinskih izazova u svijetu. U skladu s Ugovorom iz Lisabona Europski parlament i Vijeće su suzakonodavci, a Parlament odobrava sve nove ugovore i izmjene postojećih ugovora u okviru WTO-a te ima važnu nadzornu ulogu u pogledu međunarodne trgovinske politike.

(Izvor: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/161/europska-unija-i-svjetska-trgovinska-organizacija>)

Kerber i Schmidt (2008) pridonose analizi slučajeve odbijanja licence kao zlouporabe vladajućeg položaja prema članku 82. Ugovora o EZ-a (**Ugovora o** osnivanju Europske zajednice (UEZ) iz ekonomske perspektive. U slučaju Microsoft, Komisija uvela je "Test ravnoteže poticaja" kako bi procijenila može li se odbijanje davanja pristupa informacijama o sučelju opravdati tvrdnjom da su te informacije zaštićene pravima intelektualnog vlasništva (IPR): Komisija je tvrdila da ako su ukupni inovativni učinci izazvani prisilnom licencom značajno veći nego bez ovog pristupa, vlasnik prava intelektualnog vlasništva je dužan licencirati. To bi se trebalo procijeniti kroz balansiranje različitih poticaja za inovacije između dominantnog poduzeća i njegovih konkurenata. U radu slijede dva cilja: Prvo, analiziraju u kojoj mjeri odluka Prvostupanjskog suda, koji je potvrdio odluku Povjerenstva, pomaže razjasniti kriterije u slučajevima odbijanja licence. To implicira da članak 82. dopušta pravu tržišnog natjecanja ispravljanje ekonomski neoptimalnih prava intelektualnog vlasništva putem posebne ekonomske analize. Pokazuju da se osnovna ideja testa ravnoteže poticaja može tumačiti kao test mogu li se specifična prava intelektualnog vlasništva dominantne tvrtke braniti iz perspektive ekonomije prava intelektualnog vlasništva. To implicira da članak 82. dopušta pravu tržišnog natjecanja ispravljanje ekonomski neoptimalnih prava intelektualnog vlasništva putem posebne ekonomske analize. Prema članku 82. pokazuju da se osnovna ideja testa ravnoteže poticaja može tumačiti kao test mogu li se specifična prava intelektualnog vlasništva dominantne tvrtke braniti iz perspektive ekonomije prava intelektualnog vlasništva.

Analiza nadalje govori o ovlaštenju članaka 102. i 102. da mogu donijeti ograničenje Microsoftove unikatne inovativnosti i prava na narušavanja ravnoteže tržišta. Najbitnije od svega jest da je ostvarila pravo na naknadu nanesene štete potrošačima. S obzirom da Microsoft vodi skriveni potez ka dominaciji i koncentraciji svoje moći kao predvodnika i lidera, jasno je da se konstantno Zakonik mora pooštravati u provedbi za isključenjem Microsoftove spletke i igre na tržištu. EK je važno da se potrošači mogu koristiti prednostima sustava slobodnog tržišta i zakonske trgovine.

Glavna pravila o postupcima navedena su u Uredbi Vijeća (EZ) 1/2003. Nacionalna tijela za tržišno natjecanje (NCT) ovlaštena su u potpunosti primjenjivati članke 101. i 102. Ugovora kako bi se osiguralo da tržišno natjecanje nije narušeno ili ograničeno. Nacionalni sudovi također mogu primijeniti ove odredbe kako bi zaštitili individualna prava koja su građanima dodijeljena Ugovorom. Nadovezujući se na ta postignuća, Komunikacija o deset godina provedbe antitrustovskih pravila identificirala je daljnja područja za stvaranje zajedničkog

područja provedbe tržišnog natjecanja u EU-u. Kao dio cjelokupne provedbe prava tržišnog natjecanja EU-a, Komisija je također razvila i provela politiku o primjeni prava tržišnog natjecanja EU-a na tužbe za naknadu štete pred nacionalnim sudovima. Također surađuje s nacionalnim sudovima kako bi osigurao dosljednu primjenu pravila tržišnog natjecanja EU-a u cijeloj EU. (Antitrust Overview (europa.eu))

Slično kao i Morović (2006) Politike Europske unije u članku „Tržišno natjecanje“ (2014) navode nužnost regulacije antitrustovske politike radi ravnoteže na tržištu. Politika tržišnog natjecanja Europske unije predstavlja važan dio rada EU-a još otkad je spomenuta u Rimskom ugovoru iz 1957. Ugovorom je uspostavljen „sustav kojim se osigurava da tržišno natjecanje na zajedničkom tržištu nije narušeno“. Cilj je stvoriti skup dobro razvijenih i učinkovitih pravila tržišnog natjecanja da bi se osiguralo pravilno funkcioniranje europskog tržišta i da bi se potrošači mogli koristiti prednostima sustava slobodnog tržišta. Politika tržišnog natjecanja temelji se na primjeni pravila za osiguravanje poštenog međusobnog natjecanja tvrtki. Ona potiče poduzetnost i učinkovitost, pruža potrošačima širi izbor i pomaže u smanjenju cijena i poboljšanju kvalitete. To su razlozi zbog kojih se EU bori protiv netržišnog ponašanja, nadzire spajanja poduzeća i dodjelu državne potpore te potiče liberalizaciju.

Nadalje Morović (2006) objašnjava da članak 86. zabranjuje zlouporabu dominantnog položaja na tržištu. Njime se regulira faktično stanje, ne sama namjera koja još nije realizirana. Sa tim se člankom ne može ugovor proglašiti nevaljanim. Ako postoje štetne posljedice primjene ugovora, one su također morale nastati prije nego što je došlo do primjene čl. 86. Budući da je svrha članka u negativnoj ocjeni postojećeg stanja, ne može se govoriti o slučajevima izuzeća od njegove primjene, kao što je to bio slučaj s čl. 85. Primjena tog članka odnosi se na “relevantno tržište” na kojem je privredni subjekt s dominantnim položajem aktivan. Za identifikaciju tog tržišta potrebno je učiniti što užu diferencijaciju, to jest ograničiti se na tržište konditorskih proizvoda koje ima svoj doseg na unutarnjem tržištu zemlje članice ili čak na zajedničkom području cijele Unije. S druge strane, dominantan položaj određuje se udjelom na tržištu. Nakon utvrđivanja njegova postojanja, postavlja se pitanje kada dolazi do zlouporabe tog položaja. Pravni okvir postojećeg dominantnog položaja zlouporabom definira svako djelovanje koje polazi za svrhom ograničavanja područja na kojem sudjeluju subjekti tržišne utakmice. Zlouporaba podrazumijeva i krivo, zlonamjerno upravljanje u poslovanju kao svjesnu primjenu nepoštenih uvjeta poslovanja na svoje partnere, kupce ili opskrbljivače, koje inače, bez dominantnog položaja, ne bi bilo moguće. Osim navedenih objašnjenja sadržaja tih članaka, moguće ih je primijeniti i na sustav

državnih monopola, kao i u proceduri Europske komisije o sankcioniranju grubih povreda antitrustovskih propisa.

„Suvremeno pravo tržišnog natjecanja primjenjuje se na širok raspon ponašanja. S jedne strane, rutinski se provodi protiv kartela. S druge strane, može se primjenjivati, između ostalog, na uvjete koje nameću primatelji franšize za distribuciju svojih dobara i usluga, ograničenja koja nameću davatelji licenci intelektualnog vlasništva ili odluke o dizajnu proizvoda koje donose dominantne tvrtke. Ove se prakse bitno razlikuju po svojoj prirodi, objektivnoj svrsi i učincima. Neki imaju vjerodostojan pro-konkurencijski potencijal. Za druge prakse – kao što su karteli – može se sa sigurnošću pretpostaviti da služe anti konkurentskom cilju. „ (Šimunović, 2016.)

Primjer nezakonitog ponašanja kojim se krši članak 101. prema Zakonu Europske Unije jest stvaranje kartela između konkurenata, što može uključivati namještanje cijena i/ili podjelu tržišta. Članak 102. Ugovora zabranjuje tvrtkama koje imaju dominantan položaj na određenom tržištu da zlouporabe taj položaj, na primjer naplaćivanjem nepoštenih cijena, ograničavanjem proizvodnje ili odbijanjem inovacija na štetu potrošača. Komisija je Ugovorom ovlaštena primjenjivati ova pravila i ima niz istražnih ovlasti u tu svrhu (npr. inspekcije u poslovnim i neposlovnim prostorijama, pismeni zahtjevi za informacijama ...). Komisija također može izreći novčane kazne poduzetnicima koji krše europska antitrustovska pravila.

Komisija zajedno s nacionalnim tijelima za zaštitu tržišnog natjecanja nastoji spriječiti ili ispraviti protu natjecateljsko ponašanje. Komisija izravno provodi pravila tržišnog natjecanja EU-a kako bi tržišta EU-a bolje funkcionirala, osiguravajući pritom da se sve tvrtke natječu jednako i pošteno na temelju vlastitih zasluga. Komisija posebno prati tvrtke kako bi osigurala da se ne udružuju radi podjele tržišta ili da ne djeluju na način koji isključuje moguće konkurente. Ako prekorače granice, Komisija im može nametnuti novčane kazne, koje mogu iznositi i do 10 % njihova prometa. Putem državne potpore, antitrustova i kontrole spajanja tvrtki, Komisija osigurava nenarušeno natjecanje na unutarnjem tržištu. Tim omogućivanjem jednakih pravila za sve osigurava se pristup velikom i profinjenom unutarnjem tržištu EU-a za sve europske tvrtke, uključujući mala i srednja poduzeća (SMP). (http://publications.europa.eu/resource/cellar/9f857b2e-e25a-4fc3-9550-81a9de3b0429.0010.03/DOC_1,2014)

Za detalje ovlasti Europske unije Europski Revizorski sud (2020) navodi u svom tematskom izvještaju u kojem tvrdi da se ugovorom o funkcioniranju Europske unije štiti pošteno tržišno natjecanje društava na unutarnjem tržištu EU-a i u interesu potrošača. U tu svrhu Komisija ima znatne ispitne ovlasti (poznate i kao istražne ovlasti) i ovlasti za donošenje odluka u okviru kojih može zabraniti sporazume protivne tržišnom natjecanju sklopljene između društava ili poduzeti mjere protiv društava koja zloupotrebljavaju svoj položaj na unutarnjem tržištu (što se naziva „protumonopolski postupak”). Osim toga, Komisija preispituje veće koncentracije društava u pogledu njihova učinka na tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu (što se naziva „kontrola koncentracija”).

Colomo i Kalintiri (2020) su nadalje nadovezali članke i uredbe zbog tržišnog natjecanja. Uočeni pomak u provedbi u skladu je s drugim promjenama sustava prava tržišnog natjecanja EU-a. Nakon usvajanja Uredbe 1/2003, Komisija može učinkovito ispuniti svoju dvostruku ulogu provoditelja i vodiča koji utječe na primjenu članaka 101. i 102. UFEU-a od strane nacionalnih sudova i tijela. Kao rezultat toga, neka pitanja koja su se rješavala donošenjem pojedinačnih odluka sada se mogu rješavati putem instrumenata tzv. „mekog prava“, gdje Komisija može izraziti svoja stajališta politike i kroz mehanizme suradnje uvedene Uredbom 1/2003. Autori tvrde da institucionalne promjene kroz koje je sustav zakona o tržišnom natjecanju EU-a prolazio tijekom desetljeća postupno su davale Komisiji sve veću slobodu odlučivanja kako iskoristiti svoje ograničene resurse. Prema Uredbi 1/2003, koja obuhvaća bit ovih promjena, tvrtke nemaju pravo na odluku kojom se izjavljuje da su njihove prakse u skladu s člankom 101. i/ili 102. UFEU-a. Slično tome, Komisija ima diskrecijsko pravo odlučiti hoće li zatvoriti istragu nakon ispunjenja obveza koje su stranke ponudile ili će donijeti odluku o zabrani kojom će im se nametnuti pravna rješenja.

2.1. PRAVNA OVLAŠT KOMISIJE

Kao što sam naslov ukazuje ovaj odjeljak navodi strukturu te pravne i potpune zakonske i političke mogućnosti odlučivanja Komisije u definiranju i reguliranju politike poduzeća na tržištu. Njene moći za provedbu odluka o kršenju i zabrani su joj zakonski odobrene ali moraju se i moći sufinancirati. Ona samostalno odlučuje koje i kolike važnosti i prioritete se daju jer ima ovlast nadzora nad slučajevima kao na primjer slučajevi ovrhe. Ukoliko se radi o

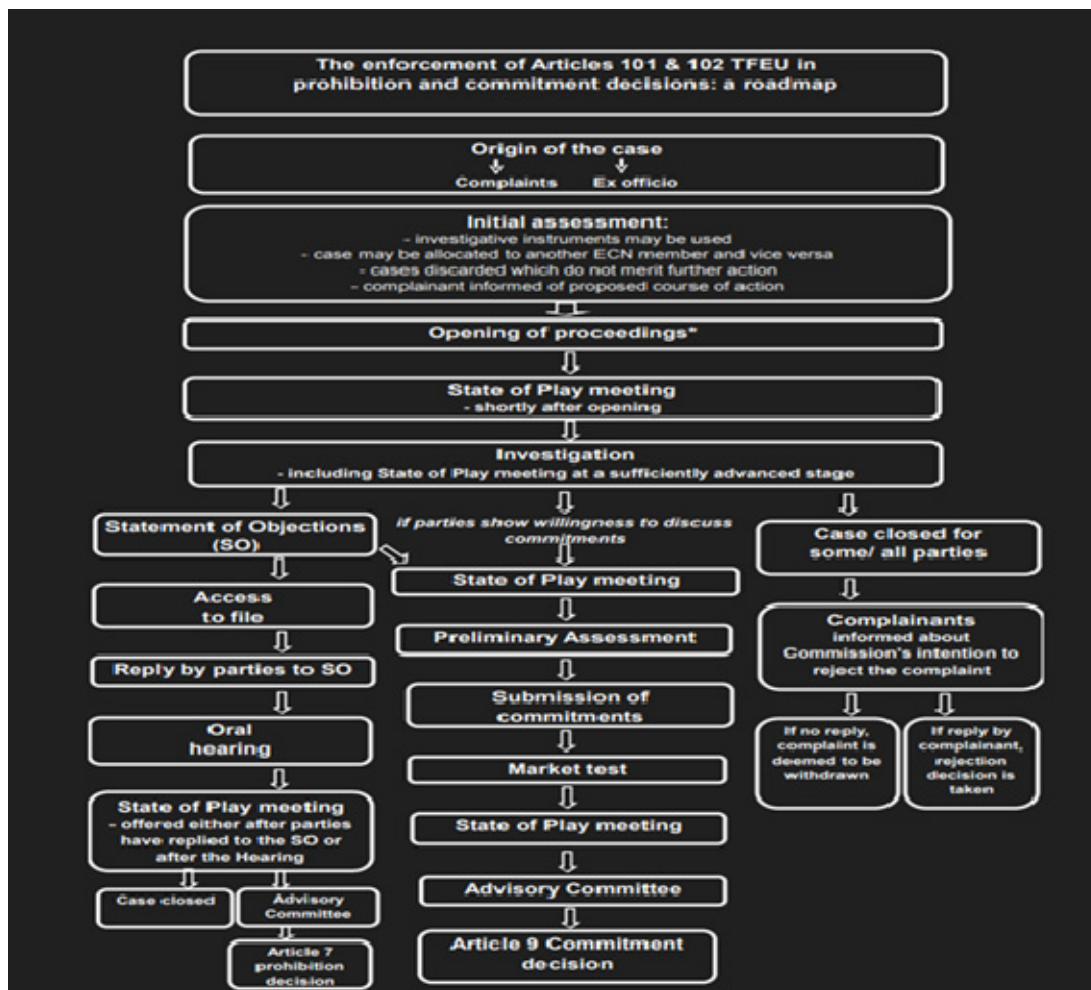
odbijanju njene pritužbe odmah reagira Revizorski sud EU-a. No, prije svega njene se odluke odnose na zabranu i ne zabranu ili u slučaju povrede tzv. mekim pravom preko pravnog lijeka, npr. licenciranje intelektualnog vlasništva u slučaju interoperabilnosti ili tzv. tvrdim pravom preko novčane kazne odštete i popravak narušenog prava u obliku ponude besplatnog korištenja programa, npr. da ne uključuje softvere koji se naplaćuju i onesposobljavaju komponente programa.

Colomo i Kalintiri (2020) tumače da je komisija središnje tijelo oko kojeg se vrtila provedba od početka sustava EU-a. Ima ovlasti odlučivanja i donošenja pravila. Povjerenica joj je ovlast da nadzire tumačenje i provedbu članaka 101. i 102. UFEU-a od strane nacionalnih sudova i tijela diljem EU-a. Komisija može iznijeti svoje političke stavove na nekoliko načina. Prvo, to može učiniti putem ovrhe u pojedinačnim slučajevima. Odabir predmeta od strane tijela odražava paradigme kojima ono odlučuje dati prioritet. Sposobnost Komisije da formuliira politiku na ovaj način je olakšana sudskom praksom, koja je uvijek priznavala da, kao administrativna agencija, uživa diskreciju pri odlučivanju koje će slučajeve pokrenuti. Prema tome, odbijanje pritužbi podliježe ograničenoj reviziji sudova EU-a. Odluke putem kojih Komisija formuliira politiku mogu se podijeliti na odluke o zabrani i odluke o ne zabrani. U slučaju prvog, proglašava povredu članka 101. UFEU-a i/ili članka 102. UFEU-a. Također može zahtijevati da se povreda prekine i nametnuti pravne lijekove u tom smislu i/ili novčanu kaznu. U trenutnom okruženju provedbe, Komisija donosi odluke o zabrani u skladu s člankom 7. Uredbe 1/2003. Komisija također može usvojiti širok raspon odluka o ne zabrani. Među njima se može identificirati ono što se može nazvati odlukama o „nema razloga za radnju”, kojima se službeno izjavljuje da praksa koja se ispituje ne spada u opseg zabrane utvrđene u članku 101. stavku 1. UFEU-a i/ili članku 102. UFEU-a. Komisija može donijeti odluku ove prirode u skladu s člankom 10. Uredbe 1/2003. Prema prijašnjem međusektorskom režimu, uspostavljenom na temelju Uredbe 17, Komisija je mogla službeno donijeti odluku o 'negativnom odobrenju'. Politička stajališta također se mogu izraziti putem zakonodavnih instrumenata i instrumenata tzv. „mekog prava“. Što se tiče prvih, Komisija ima ovlasti usvojiti, na temelju delegiranja Vijeća, uredbe o skupnom izuzeću. U skladu sa skupnim izuzećem, članak 101. UFEU-a proglašen je neprimjenjivim na cijelu kategoriju sporazuma. Propisi su često popraćeni skupom smjernica koje ispunjavaju dvije glavne funkcije. Prvo, oni detaljno objašnjavaju koncepte i formulacije koje se koriste u instrumentima tzv. “tvrdog prava“. Drugo, daju naznake o pristupu koji Komisija namjerava

poduzeti u slučajevima koji ne spadaju u njihov djelokrug. Smjernice se mogu usvojiti čak i u nedostatku uredbe o skupnom izuzeću. Komisija je objavila Smjernice u kojima objašnjava kako namjerava odrediti prioritete u slučajevima koji se odnose na primjenu članka 102. UFEU-a.

Provedba se razvila zajedno s institucionalnim promjenama. Aktivnost Komisije u donošenju odluka sve se više usredotočuje na najteža kršenja (nazvana 'otkrivanje-odvracanje') i na slučajeve koji dovode do preoblikovanja tržišta kroz usvajanje proaktivnih pravnih rješenja. Kao rezultat toga, provedba se pomaknula prema rubovima. Čini se da Komisija daje prioritet najmanje kontroverznim i društveno najštetnijim praksama, kao i slučajevima koji, iako su sami po sebi kontroverzni, imaju najveći potencijal za poboljšanje uvjeta tržišnog natjecanja. (<https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/guidelines-on-the-application-of-article-101-3-tfeu-formerly-article-81-3-tec.html> , 2004.)

Slika 2. Prikaz primjene odluke u slučaju antimonopola

Izvor: <http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/cases/decisions/37792/en.pdf> , (2004.)

Članak Komisije iz 2013. objašnjava da ukoliko tijela za tržišno natjecanje država članica ili nacionalni sudovi primjenjuju nacionalno pravo tržišnog natjecanja na sporazume, odluke udruženja poduzetnika ili usklađenu praksu u smislu članka 81. stavka 1. Ugovora koji mogu utjecati na trgovinu između država članica u smislu te odredbe, one također primjenjuju članak 81. Ugovora na takve sporazume, odluke ili usklađenu praksu. Ako tijela za tržišno natjecanje država članica ili nacionalni sudovi primjenjuju nacionalni zakon o tržišnom natjecanju na bilo kakvu zlouporabu zabranjenu člankom 82. Ugovora, također će primijeniti članak 82. Ugovora. Primjena nacionalnog prava tržišnog natjecanja ne smije dovesti do zabrane sporazuma, odluka udruženja poduzetnika ili usklađene prakse koji mogu utjecati na trgovinu između država članica, ali koji ne ograničavaju tržišno natjecanje u smislu članka 81. stavka 1. Ugovora, ili koji ispunjavaju uvjete iz članka 81. stavka 3. Ugovora ili koji su obuhvaćeni Uredbom za primjenu članka 81. stavka 3. Ugovora. Državama članicama prema ovoj Uredbi neće biti onemogućeno usvajanje i primjena strožih nacionalnih zakona koji zabranjuju ili sankcioniraju jednostrano ponašanje poduzeća. ([handbook_vol_1_en\[1\].pdf](#) , <https://data.europa.eu/doi/10.2763/49141>, 2013.)

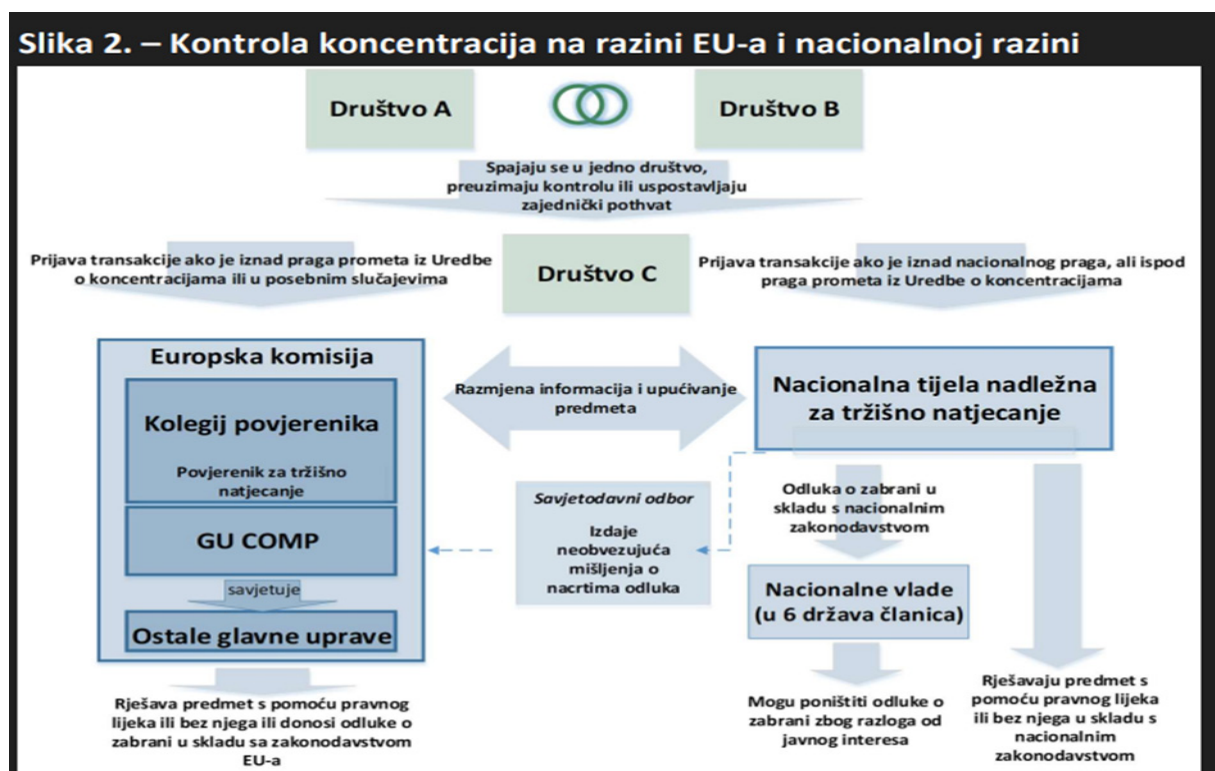
Colomo i Kalintiri (2020) tvrde kako Komisija također može unaprijediti svoje političke stavove u kontekstu sektorske istrage, koja se može provesti u skladu s člankom 17. Uredbe 1/2003. Upit se ne odnosi na određenu praksu ili tvrtku, već na funkcioniranje sektora. Sama odluka da se dubinski istraži sektor sam po sebi snažan je signal političkih prioriteta Komisije. Ti se prioriteti mogu jasnije navesti u dokumentima koji se izdaju u kontekstu istrage. Komisija, u svojoj praksi, objavljuje 'dokument o problemima' (na početku ispitivanja) i konačno izvješće. U njima Komisija identificira prakse koje, po njezinu mišljenju, predstavljaju kršenje članaka 101. i/ili 102. UFEU-a. Osim toga, može dati naznake o mogućim rješenjima. Završno izvješće sektorske istrage u energetsom sektoru daje vrijedan primjer u tom pogledu.

Brenninkmeijer (2020) tumači kad je riječ o raspodjeli resursa za provedbu pravila o tržišnom natjecanju, GU COMP⁵ ovisi o godišnjoj raspodjeli proračunskih sredstava Komisije i stoga

⁵ U okviru Komisije sve ključne odluke o predmetima u području tržišnog natjecanja i pitanjima povezanim s relevantnom politikom, kao što su zakonodavni prijedlozi, obavijesti i smjernice, zajednička su odgovornost kolegija povjerenika. Kolegij je članu Komisije odgovornom za tržišno natjecanje dodijelio ovlast da jednostrano donosi određene vrste manje važnih odluka kojima se ne otvaraju posebna pitanja povezana s relevantnom politikom. Povjerenik za tržišno natjecanje nadzire Glavnu upravu za tržišno natjecanje (GU COMP), koja preispituje prijave koncentracija, provodi protumonopolske ispitne postupke i ispitne postupke nad koncentracijama te, u suradnji s ostalim odjelima Komisije, izrađuje odluke i dokumente o relevantnoj politici,

se mora nadmetati za resurse s ostalim glavnim upravama Komisije. Ukupan broj članova osoblja u proteklih je deset godina relativno stabilan, a prijenos među trima instrumentima (kontrola koncentracija, protumonopolski ispitni postupci i državna potpora) bio je ograničen. Sud je uočio da je od 2010. godine broj novih protumonopolskih predmeta koje je GU COMP registrirao ostao razmjerno stabilan, dok se broj novih predmeta u području koncentracija u tom razdoblju stalno povećavao. Budući da je kontrola koncentracija pravna obveza Komisije, Glavna uprava za tržišno natjecanje (GU COMP) mora namijeniti znatne resurse za to područje. S pomoću preostalog osoblja koje mu je na raspolaganju, GU COMP ne može postupati po svim primljenim pritužbama, nego mora utvrditi prioritete. ([EU audit report: European Commission's merger control and antitrust proceedings: a need to scale up market oversight \(europa.eu\), 2020.](#))

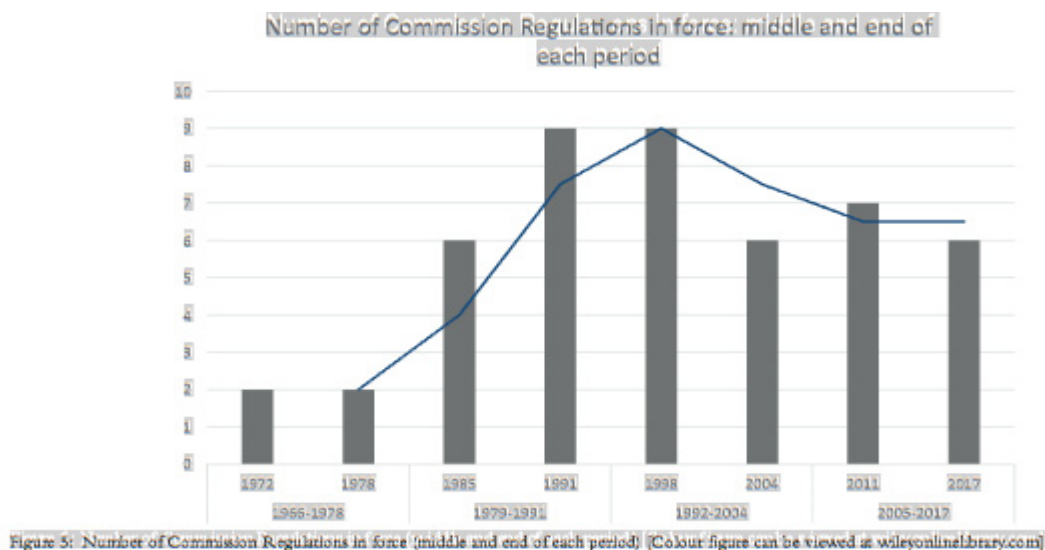
Slika 3. Prikaz kontrole koncentracija na EU tržištu

Izvor: [EU audit report: European Commission's merger control and antitrust proceedings: a need to scale up market oversight \(europa.eu\)](#) (2020.)

uključujući zakonodavne prijedloge, koje donosi Komisija (Izvor: [EU audit report: European Commission's merger control and antitrust proceedings: a need to scale up market oversight \(europa.eu\)](#), 2020.)

Slika 4. Godišnji prikaz Komisijske regulacije

Izvor: [The Evolution of EU Antitrust Policy: 1966–2017 \(nsk.hr\)](http://nsk.hr) [The Evolution of EU Antitrust Policy: 1966–2017 - Ibáñez Colomo - 2020 - The Modern Law Review - Wiley Online Library](http://www.wileyonlinelibrary.com), 2020.

2.2. ANTIMONOPOLSKI SLUČAJ

Antimonopolski slučajevi protiv Microsofta u Sjedinjenim Državama i Europi bili su najistaknutija provedba zakona o tržišnom natjecanju u posljednjih 20 godina. Christos Genakos, Kai Uwe Kühn i John Van Reenen razmatraju ključna ekonomska pitanja, osobito što impliciraju na provođenje politike tržišnog natjecanja u visokotehnološkim industrijama kojima dominiraju brze inovacije. ([The European Commission versus Microsoft Competition Policy in High-Tech Industries.pdf](http://www.wileyonlinelibrary.com), 2007.)

McKenzie i Shughart II (1998) ističu da iako Ministarstvo pravosuđa nastavlja s izgradnjom šireg protumonopolskog slučaja protiv Microsofta, vlasti su očito spremne dopustiti prodaju Windowsa 98 s potpuno integriranom verzijom Internet Explorera, pod uvjetom da druga verzija operativnog sustava bude sustav koji ne uključuje softver za pregledavanje weba. Taj je prijedlog pozdravio bivši antimonopolski dužnosnik Carl Shapiro kao koristan kompromis koji čuva slobodu proizvođača računala da instaliraju Netscapeov konkurentski web preglednik ako tako žele, ali ne ometa neopravdano Microsoftove strategije razvoja proizvoda. Teško je shvatiti kako se tvrtka prisiljava da ponudi dvije verzije svog temeljnog proizvoda, od kojih će jednoj nedostajati ono što smatra važnom značajkom.

Netscape će osigurati važnu konkurentsku prednost ako Microsoft ponovno bude prisiljen pristati na zahtjeve Ministarstva pravosuđa. Ali pobjeda za Netscape nije isto što i pobjeda za potrošače. Treba zapamtiti da je Netscape nekoć dominirao tržištem web-preglednika, a tu je poziciju djelomično postigao besplatnim davanjem svojih proizvoda kako bi potaknuo potrošače da prijeđu s postojeće prve generacije softvera za istraživanje Interneta. Sličnom strategijom Microsoft je napravio značajan prodor u Netscapeov tržišni udio. Konkurencija bi trebala funkcionirati na ovaj način: tvrtke "ozljeđuju" svoje suparnike, ali potrošači dobivaju. Tržišne sile tada su zahtijevale protuodgovor od strane Netscapea, koji je, dodavanjem više značajki svom proizvodu, snižavanjem cijene ili oboje, mogao nastojati proširiti svoju bazu kupaca i vratiti posao izgubljen od agresivnog konkurenta. Umjesto toga, Netscape je odlučio podnijeti žalbu antimonopolskim tijelima, nadajući se da će intervenirati kako bi pružili zaštitu od nemirnog tržišnog natjecanja. Ali takva zaštita ne čuva konkurenciju. Umjesto toga, to ide na račun konkurencije.

Microsoftovi konkurenti dosad su uspjeli firmi nametnuti milijune dolara troškova, kako izravno (u obliku odvjetničkih naknada i troškova povezanih s marketingom dviju verzija operacijskog sustava Windows) tako i neizravno (u obliku vrijednosti produktivno vrijeme koje su njegovi menadžeri i drugi zaposlenici žrtvovali baveći se antimonopolskim pitanjima). Troškove poput ovih će po svemu sudeći nastaviti snositi Microsoft još mjesecima i budućim godinama. S obzirom na razumne sumnje o teoretskim osnovama antimonopolskog rata koji se sada vodi, uključujući to je li Microsoft uopće "monopolist" koji zaslužuje osudu ili nije, potrošači i porezni obveznici mogli bi se zapitati što točno očekivati zauzvrat. (<https://www.independent.org/publications/tir/article.asp?id=322> , 1998.)

McKenzie i Shughart II (1998) ističu kako je Komisija utvrdila da je Microsoft zloupotrijebio svoj monopol nad operativnim sustavima osobnih računala na dva načina: "namjerno ograničavanje interoperabilnosti između PC-ja sa sustavom Windows i poslužitelja radnih skupina koji nisu Microsoftovi te povezivanjem svojeg Windows Media Playera, proizvoda u kojem se suočio s konkurencijom, sa svojim sveprisutnim operacijskim sustavom Windows." (Poslužitelji radne grupe računala su ona koja korisnicima omogućuju zajedničko korištenje datoteka i ispis, pohranjivanje i zaštitu velikih količina podataka, pristup internetu itd.) Komisija je zatražila i velike „pravne lijekove“, uključujući obvezno licenciranje intelektualnog vlasništva: "u roku od 120 dana, objaviti potpunu i točnu dokumentaciju sučelja koja bi poslužiteljima radnih grupa koji nisu Microsoftovi omogućila postizanje potpune interoperabilnosti s PC-jevima i poslužiteljima sustava Windows"; i 'u roku od 90 dana, ponuditi proizvođačima računala verziju svog Operacijskog sustava Windows i klijentski PC bez programa Windows Media Player." Ovaj stupanj intervencije je vrlo neuobičajen i dovelo je do kontinuiranog sukoba oko provedbe „Lijekova“. Slučaj također postavlja važno pitanje o ponašanju Politika tržišnog natjecanja u visokotehnološkim industrijama u kojima dominiraju brze inovacije . Tržišna snaga u slučaju poslužitelja, na koji se ovdje usredotočuju je osnovni argument Komisije taj da je Microsoft proširio svoju tržišnu snagu s operacijskim sustavom PC-a (od koji Windows kontrolira više od 95% tržišta) na komplementarno tržište – operacijskih sustava za poslužitelje radne grupe.

U članku (2009) iznosi se da je Microsoft više od dva desetljeća bio uključen u pažljivo osmišljenu i iznimno uspješnu kampanju za zaštitu i proširenje svojih monopola. U više je navrata davao prijedloge o raspodjeli tržišta svojim konkurentima i koristio se širokim rasponom drugih anti konkurentskih i nezakonitih taktika kako bi eliminirao potencijalne rivale, uključujući predatorski dizajn proizvoda i namjernu prevaru.

Microsoft posjeduje nekoliko monopolističkih proizvoda, uključujući operativni Windows i Office paket aplikacija za produktivnost. Ti su monopoli iznimno unosni; Microsoft generira više od 60 milijardi dolara svake godine, uglavnom od Windowsa i Officea; ima profitne marže od 77% i 65% za oba monopolska proizvoda. Tijekom godina, Microsoft je pažljivo njegovao i proširio prepreke ulasku štiteći te monopole. Kao što je DC Circuit objasnio u raspravi o barijeri za ulazak koji štiti Windows. ([Finalversion_Consumerchoicepaper.pdf](#) , 2009.)

Od 2008. Flavio i Laurinen (2013) tvrde da je uspješno sklopljeno šest kartelskih nagodbi. U jednom dodatnom slučaju rasprave su prekinute zbog nedostatka napretka te se Komisija vratila standardnom postupku. U okviru tog postupka trenutačno se rješava novi val predmeta. Iz tih se iskustava izvlače pouke, a trenutačno se vode rasprave kako bi se proces dodatno pojednostavio. Protumonopolski postupci protiv Microsofta u Sjedinjenim Američkim Državama i Europi bili su najistaknutija provedba zakona o tržišnom natjecanju u posljednjih 20 godina. Kühn, Christos Genakos i John Van Reenen razmatraju ključna gospodarska pitanja, posebno ono što se podrazumijevaju za vođenje politike tržišnog natjecanja u visokotehnološkim industrijama u kojima dominiraju brze inovacije. U raznim Microsoftovim slučajevima protumonopolske vlasti u Sjedinjenim Američkim Državama i Europskoj uniji (EU) preuzele su jednu od najvrjednijih tvrtki na svijetu i njezina izvršnog direktora Billa Gatesa, najbogatijeg čovjeka na svijetu.

Nakon pet godina istrage, Komisija u ožujku 2004. proglasila je Microsoft krivim za zlouporabu svojeg vladajućeg položaja na tržištu u skladu s člankom 82. prava EU-a i izrekla najveću novčanu kaznu ikada za takvo kršenje protumonopolskih pravila u Europi: 497 milijuna eura.

([The European Commission versus Microsoft Competition Policy in High-Tech Industries.pdf, 2013.](#))

2.3. MOĆ MONOPOLA U DISKRIMINACIJI CIJENA

McKenzie i Shughart II (1998) problematiziraju monopolistički položaj Microsofta.

U svom radu navode da je monopolist definitivno jedini prodavač proizvoda, a tvrtka s dominantnim položajem na identificiranom tržištu može biti monopolist. Međutim, suprotno tvrdnjama odvjetnika Ministarstva pravosuđa i kritičara tržišta softvera, dominantan proizvođač - ili čak jedan prodavač - nije nužno monopolist.

Monopolist je tvrtka koja može, u značajnoj mjeri, iskoristiti svoju tržišnu poziciju ograničavanjem proizvodnje i podizanjem cijena kako bi ostvarila dobit veću od one koja se očekuje u konkurentnom tržišnom okruženju. Iako Microsoft zasigurno ima određenu tržišnu moć, kao i mnoge druge tvrtke u računalnoj industriji, njegove tržišne strategije određivanja cijena i razvoja proizvoda nisu u skladu s onima monopolista. Daleko od ograničavanja izlaza, Microsoft ga je proširio. Umjesto povećanja cijene operativnog sustava Windows, tvrtka je snizila njegovu cijenu i povećala njegovu snagu i korisnost. Microsoft predlaže povećanje dugoročne dobiti dodavanjem vrijednosti Windowsu integracijom svog web preglednika u operativni sustav. Ako tvrtka ne dodaje vrijednost svojim proizvodima, brojne druge računalne tvrtke su u poziciji da nagrizu njen tržišni udio. Kao što smo pokazali, tvrdnje da Microsoft može kontrolirati tržište softvera zbog navodnih posebnih atributa tog tržišta mrežnih eksternalija, ovisnosti o putu i bitnih objekata nisu pažljivo razmotrene. Takve su tvrdnje slabe jer temeljni argumenti imaju ozbiljne nedostatke.

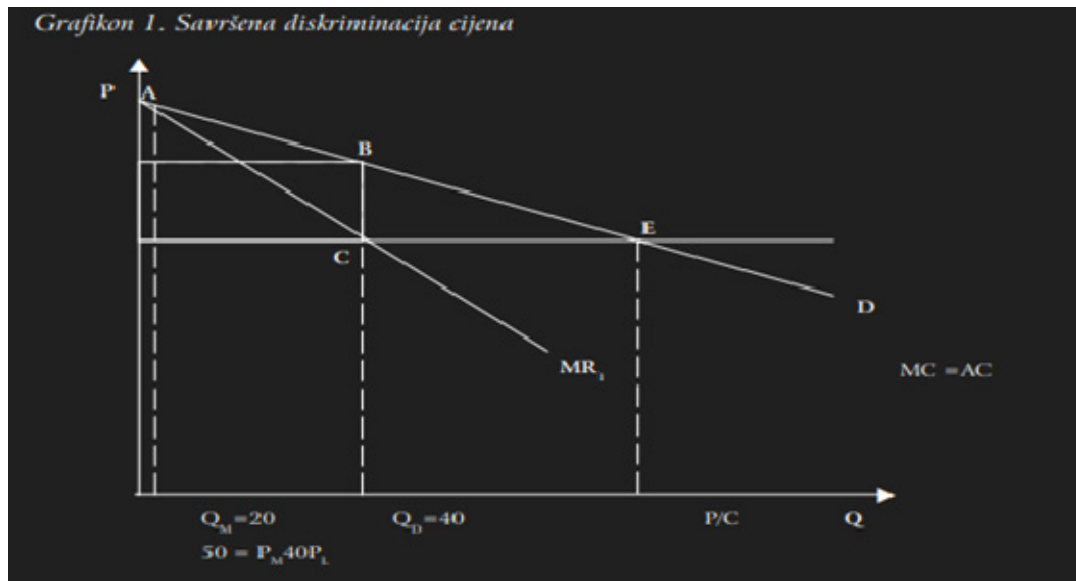
Microsoftovi kritičari dolaze daleko bliže ocjeni kada se žale da je Microsoft "brutalno konkurentan" nego kada tvrde da je Microsoft "monopol". Iz naše perspektive, čini se da Ministarstvo pravosuđa ponovno koristi antimonopolske zakone kako bi osujetilo konkurenciju vrlo uspješne američke tvrtke. Kako bi se zaštitili neuspješni natjecatelji, to je gušenje konkurencije. (<https://www.independent.org/publications/tir/article.asp?id=322>, 1998.)

Morović (2006) objašnjava moć monopola u diskriminaciji cijena sa makroekonomskog aspekta. Radi jednostavnosti primjera, pretpostavilo se da na tržištu postoji samo jedan proizvođač X koji se bavi izradom i prodajom aplikativnog softvera. Jasno je da će proizvođač X u takvim okolnostima iskoristiti monopolistički položaj na tržištu s ciljem maksimizacije svog profita. Na grafikonu je na osi X prikazana količina proizvodnje Q u komadima, dok je na osi Y označena jedinična cijena aplikativnog softvera P. Krivulja potražnje označena je slovom D. Iz krivulje potražnje izvedena je krivulja marginalnog prihoda koju su označili sa MRi. Pravac MC jest pravac marginalnih troškova za koje su pretpostaviti da su konstantni zbog pojednostavnjenja primjera. Nadalje, pretpostavili su da su marginalni troškovi izrade aplikativnog softvera 40 novčanih jedinica (točka PL). Kad ne bi bilo cjenovne diskriminacije, cijena aplikativnog softvera bila bi 50 novčanih jedinica, što je na grafikonu prikazano točkom PM. PO toj cijeni, dakle cijeni od 50 novčanih jedinica,

poduzeće monopolist može prodati 20 softvera godišnje, što je na grafikonu prikazano točkom QM. U takvim okolnostima, prodajom 20 softvera poduzeće X ostvarilo bi ukupni profit od 200 novčanih jedinica godišnje. Na grafikonu je to prikazano kvadratom PMBCPL. Međutim, budući da je proizvođač X monopolist na tržištu, radi postizanja još većeg profita, ono će detaljnije analizirati krivulju potražnje D. Rezultat tog istraživanja je spoznaja da bi proizvođač X na tržištu mogao prodati ukupno 40 aplikativnih softvera (točka QD), jasno uz uvjet da cijenu svog proizvoda prilagodi kupovnoj moći svakog pojedinog kupca. Drugim riječima, monopolist će rangirati kupce prema kriteriju njihove kupovne moći, odnosno na one koji su spremni platiti više od 50 i na one koji su spremni platiti manje od 50 novčanih jedinica za aplikativni softver. To znači da će proizvođač softvera krivulju marginalnog prihoda pomaknuti udesno tako da će nova krivulja njegova marginalnog prihoda zapravo biti krivulja potražnje D. Prodajom 40 proizvoda, nova krivulja marginalnog prihoda siječe krivulju marginalnog troška u točki E. Točnije, točka E sada je točka u kojoj će monopolist ostvariti maksimalni ukupni profit. Međutim, samo će posljednji, dakle 40. kupac, platiti cijenu od 40 novčanih jedinica, pri čemu se izjednačuju marginalni prihod i marginalni trošak. Jasno je da monopolist neće prodavati softver za cijenu manju od 40 novčanih jedinica jer bi tada marginalni prihod bio manji od marginalnog troška. Svi ostali kupci koji imaju veću kupovnu moć platit će više od 40 novčanih jedinica. Primjerice, kupac koji ima najveću kupovnu moć spreman je platiti za softver 60 novčanih jedinica. Na grafikonu je to prikazano na krivulji potražnje i označeno je točkom A. Točnije, svi kupci koji su spremni platiti više od 50 novčanih jedinica za softver donose monopolistu dodatni profit koji inače ne bi ostvario da je cijena softvera bila 50 novčanih jedinica. Na grafikonu je to ilustrirano trokutom PMAB. Isto tako, kupci koji imaju manju kupovnu moć i koji su za softver spremni platiti do 50 novčanih jedinica donose monopolistu profit koji on inače ne bi zaradio da je cijena ostala na razini 50 novčanih jedinica. Na grafikonu je to prikazano trokutom BCE. Dakle, u uvjetima savršene cjenovne diskriminacije krivulja potražnje D za monopolista je krivulja marginalnog prihoda. Točka u kojoj se izjednačuju marginalni prihodi i marginalni troškovi je točka E gdje je cijena posljednjeg prodanog proizvoda jednaka njegovu marginalnom trošku. Stoga je samo posljednji kupac kupio proizvod po cijeni koštanja. Kao rezultat cjenovne diskriminacije, monopolist je uvećao svoj profit označen kvadratom PMBCPL za trokut PMAB i trokut BCE te je ukupni profit monopolista sada kvadrat PLAE.

(Untitled-42 (srce.hr))

Graf 1. Savršena diskriminacija cijena

Izvor: [Untitled-42 \(srce.hr\),\(2006.\)](#)

Brenninkmeijer (2020) objašnjava da se tijekom proteklih deset godina broj postupaka koncentracija relevantnih za EU povećao se za otprilike 40 %, a pojava novih digitalnih tržišta prouzročila je znatne izazove u provedbi pravila o tržišnom natjecanju. Sud dosad nije izvješćivao o aktivnostima Komisije u pogledu kontrole koncentracija i protumonopolskih postupaka. Pri provedbi ove revizije nastojao je objasniti kako Komisija provodi te aktivnosti i istaknuti pitanja koja bi mogla imati utjecaj na njihov sadašnji i budući uspjeh.

Članak „A History of Anticompetitive Behavior and Consumer Harm „ (2009) objašnjava povijest Microsoftovog nepoštenog djelovanja. Do kasnih 90-tih računalne mreže su se brzo razvijale i stvarale prijetnju osnovnom operativnom sustavu Microsofta. Kako bi spriječio potencijalnu prijetnju centraliziranog računalstva temeljenog na poslužitelju, Microsoft je prihvatio industrijske standarde za dijeljenje datoteka i ispisa. Također je napravio upravljanje korisnicima na temelju provjere identiteta kako bi njegovi proizvodi bili kompatibilni sa tadašnje istaknutim Unix poslužiteljem. Kako bi stekao uporište na tržištu počeo je tiho proširivati podršku za industrijske standardne protokole u svom operativnom sustavu Windows, na način da se Windows računala ne mogu u potpunosti povezati sa bilo kojim poslužiteljem koji ne koristi Microsoftova vlasnička proširenja, osim ako korisnici ne instaliraju poseban softver na računalima. Tako je Microsoft uspostavio i učvrstio svoju

dominaciju na tržištu operativnih sustava za poslužitelje, u kojem održava udio od približno 77%. (http://www.ecis.eu/documents/Finalversion_Consumerchoicepaper.pdf, 2009.)

McKenzie i Shughart II (1998) iznose mišljenje koje je protivno ostalim kritičarima i autorima. Optužba Ministarstva pravosuđa da je Microsoft monopolist temelji se na činjenici da se neka verzija operativnog sustava Windows trenutno koristi na oko 80 posto svih osobnih računala u svijetu i da je Microsoft od proizvođača računala zahtijevao da instaliraju Internet Explorer. Međutim niti 80 posto tržišnog udjela niti potrebna instalacija Internet Explorera ne čine nužno Microsoft monopolom vrijednim antimonopolskih mjera.

Opće prihvaćene definicije monopola mogle bi sugerirati da je Microsoft monopol na temelju svog dominantnog tržišnog udjela. Deseto izdanje *Sveučilišnog rječnika Merriam-Webster* definira monopol na tri načina: (1) "isključivo vlasništvo kroz zakonsku povlasticu, naredbu opskrbe ili usklađeno djelovanje"; (2) "isključivi posjed ili kontrola"; i (3) "roba koju kontrolira jedna strana."

Uzevši u obzir najrudimentarniju definiciju monopolističkog koncepta tržišta na kojem se pretpostavlja da Microsoft djeluje.; čak i ako je "tržište" ograničeno na tvrtke koje prodaju računalne operativne sustave, Microsoft očito nije jedini prodavač, ali je sigurno dominantan, s obzirom na njegov 80 posto (ili veći) udio u prodaji. No, ako se mjerodavno tržište definira šire, Microsoftova dominacija nije ni približno tako velika. Prodaja tvrtke predstavlja samo 5 posto ukupne prodaje u dolarima na tržištu softvera i puno manji postotak ukupne prodaje u dolarima na tržištu računala u cjelini (DeLong 1998). Ako je relevantno tržište *tržište preglednika*, mjereno prodajom u dolarima, tada Microsoft ima udio od nula posto, iz jednostavnog razloga jer je dao Internet Explorer. U ovom slučaju procjena tržišne dominacije na temelju prodaje može dovesti u zabludu, ali to je upravo ono što treba imati na umu: tvrtka može imati dominantan tržišni udio, čak i biti jedini prodavač, što znači da je stekao monopolistički profit ograničavanjem prodaje i podizanjem cijene jer je učinio upravo suprotno, naime snizio svoju cijenu kako bi proširio svoju bazu kupaca kako bi obuhvatio veliki dio svih kupaca.

Tvrtka koja koristi svoju monopolsku moć zapravo može imati manji tržišni udio mjeren jediničnom prodajom, prodajom u dolarima ili oboje od tvrtke koja djeluje konkurentno. Mjeren u dolarima, prodavateljev tržišni udio u velikoj mjeri ovisi o reakciji prodaje na promjenu cijene - o elastičnosti potražnje. Na primjer, s 1000 dolara po kopiji Windowsa 95, Microsoft bi nedvojbeno doživio dramatično nižu prodaju, jer mnogi kupci ne

bi bili voljni kupiti računalo ako bi cijena operativnog sustava dodala 50 do 100 posto cijeni potpuno funkcionalnog računala, ili zato što bi tada bili voljni i sposobni prijeći na drugi operativni sustav (iako bi mogli smatrati da su alternativni operativni sustavi inferiorniji od Windowsa) i ukupne prihode zarađene kako bi Microsoft postao dominantan, ako ne i jedini prodavač operativnih sustava.

Sadašnja dominacija Microsofta na tržištu operativnih sustava može se barem djelomično pripisati cjenovnim pogreškama njegovih konkurenata, ponajviše Applea, koji je usvojio strategiju ograničavanja prodaje svog operativnog sustava i potom vezanja operativnog sustava za kupnju Apple računala. Virginia Postrel, urednica časopisa *Reason*, sugerira da je Apple učinio Microsoftu veliku uslugu pokušavajući kontrolirati tržište vlastitih operativnih sustava 1980-ih (Postrel 1997.).

Iz ove perspektive, iz opažanja da Microsoft ima 80 posto tržišnog udjela ne može se znati ponaša li se Microsoft monopolistički ili konkurentski, a posve je razumljivo da oni koji optužuju Microsoft da je monopolist također ga optužuju da je "brutalno konkurentan". Poduzeće može biti bilo koje, a potonji oblik ponašanja mogao je dovesti do toga da postane dominantan prodavač, a da nije nužno monopolist.

Ne može se dovoljno naglasiti da tvrtka koja je jedini prodavatelj ili samo dominantni proizvođač nije nužno monopolist, kako taj pojam općenito definiraju ekonomisti, jer sve definicije monopola pretpostavljaju da je tvrtka sposobna koristiti svoju tržišnu poziciju za ograničavanje proizvodnje i povećanje njezinih cijena i profita, u procesu stvaranja "tržišne neučinkovitosti". Tvrtka može postati velika ili tako što će učinkovito koristiti resurse i ostati usklađena sa željama svojih kupaca ili ako će se ponašati kao monopolist. Ali da bi poduzeće uspješno djelovalo kao monopolist, moraju postojati stvarne prepreke ulasku novih konkurenata. U suprotnom, svaka tvrtka koja traži veće profite smanjenjem proizvodnje i povećanjem cijena može očekivati da će privući nove sudionike na tržištu koji žele ostvariti prodaju koju etablirana tvrtka nije ostvarila, a koju novi sudionici mogu ostvariti snižavanjem cijene monopolista. Bez zapreka ulasku, cijena koju naplaćuje potencijalni monopolist neće se održati, s obzirom na to da ponuda na tržištu nije ograničena. Može se očekivati da će proizvodnja novih sudionika na tržištu neutralizirati, djelomično ako ne i potpuno, pokušaj monopolista koji se nadaju da ograniči proizvodnju.

Čak i kad bi Microsoft bio *jedini* proizvođač operativnih sustava, on bi mogao biti samo jedan od nekoliko ili mnogih *potencijalnih* proizvođača, od kojih su svi spremni ući na tržište

operativnih sustava (ili proširiti svoj tržišni udio) kao odgovor na mogućnosti zarade. Što je veći broj potencijalnih proizvođača i što je lakši ulazak, to je dominantni proizvođač manje sposoban izvući monopolnu dobit od potrošača i to će cijena dominantnog proizvođača biti bliža konkurentnoj cijeni te izvor zarade u onoj mjeri u kojoj temeljni operativni sustav čine korisnijim potrošačima i stoga dovode do veće, a ne manje prodaje. Dodatni profit ne proizlazi iz "monopoliziranja" tržišta aplikacija, već iz stvaranja vrijednosti. Microsoft je to mogao postići bez da se muči s razvojem web preglednika; mogao je jednostavno smanjiti proizvodnju i podići cijenu svog operativnog sustava. Dakle, ako ovdje postoji monopol, monopol se nalazi samo u Windowsima. Taj se monopol ne može združivati. Softverske aplikacije kao što je Internet Explorer mogu Microsoftu pružiti dodatni izvor zarade samo u onoj mjeri u kojoj temeljni operativni sustav čine korisnijim potrošačima i stoga dovode do veće, a ne manje prodaje. Dodatni profit ne proizlazi iz "monopoliziranja" tržišta aplikacija, već iz stvaranja vrijednosti. Taj se monopol ne može udruživati.

Slabosti teorije o proširenju monopola možda objašnjavaju zašto su Ministarstvo pravosuđa i mnogi drugi Microsoftovi kritičari nedavno počeli naglašavati alternativne razloge za vladine regulatore da obuzdaju navodnu monopolnu moć tvrtke. Rečeno je da Microsoftova praksa spajanja Internet Explorera sa sustavom Windows nepravedno ograničava slobodu potrošača da biraju među konkurentskim softverskim proizvodima za pregledavanje weba, a vlada mora intervenirati kako bi vratila tu slobodu ograničavanjem prakse isključivanja tvrtke.

Iako su ta ulaganja već napravljena i stoga bi se trenutna verzija operativnog sustava nastavila prodavati pod uvjetom da prihodi premašuju varijabilne troškove, postojao bi zastrašujući učinak na poticaje za traženje novih tehnologija u druge industrije u kojima bi iz sličnih razloga vlada mogla smatrati prikladnim izvesti intelektualno vlasništvo inovativnih tvrtki.

3. DIREKTIVA

Prema Smith (2002) Europska direktiva o privatnosti podataka ("Direktiva")⁶ je formalno usvojena od strane Europske unije 1995. godine, a stupila je na snagu u listopadu 1998. Prema članku 1. zakonodavstva, Direktiva ima dva primarna cilja – da *zaštiti osnovno pravo na privatnost* i promovirati kontinuirani *slobodan protok osobnih podataka između država članica*. U promicanju zaštite privatnosti kao temeljnog prava, Direktiva uključuje jedinstvenu "opt-in" odredbu. Kao što Salba objašnjava „ pristup“ „ opt in“...pretpostavlja očekivanje privatnosti podataka kao zadanu poziciju. Ova pretpostavka proizlazi iz mandata Direktive, u članku 7, da se osobni podaci mogu obrađivati samo ako je: a) ispitanik nedvosmisleno dao svoju privolu. Kao što primjećuje Fred Cate, 1999. u svom članku „Promjenjivo lice zaštite privatnosti u EU i SAD-u, postoji „Zaštita javnog interesa“ i „legitimnih interesa privatne strane. Međutim, opće stajalište Direktive, o vlastitom interesu privatnosti subjekta u izravnom je sukobu s mentalitetom privatnosti SAD-a „ isključivanjem“, ilustracije radi, podatke, kao što su imena i telefonski brojevi, ne bi se mogli

⁶ Primjena pravne stečevine Europske unije

Članak 2.a (NN [80/13](#))

Ovim se Zakonom uređuje i primjena članaka 101. i 102. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (SL C 115 od 9. 5. 2008.; u daljnjem tekstu: UFEU) na sve oblike narušavanja tržišnog natjecanja od strane poduzetnika koji imaju učinak na trgovinu između Republike Hrvatske i država članica Europske unije sukladno s Uredbom Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima 81. i 82. Ugovora o osnivanju EZ-a (Tekst značajan za EGP) (SL L 1, 4. 1. 2003.; str. 1.– 25., u daljnjem tekstu: Uredba Vijeća (EZ) br. 1/2003) i Uredbom Vijeća (EZ) br. 139/2004 od 20. siječnja 2004. o kontroli koncentracija između poduzetnika (Uredba EZ o koncentracijama) (Tekst značajan za EGP) (SL L 24, 29. 1. 2004. str. 1.– 22.; u daljnjem tekstu: Uredba Vijeća (EZ) br. 139/2004).

Usklađivanje s pravnim aktima Europske unije

Članak 2.b (NN [41/21](#))

(1) Ovim Zakonom u hrvatsko zakonodavstvo preuzima se Direktiva (EU) 2019/1 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2018. o ovlašćivanju tijela država članica nadležnih za tržišno natjecanje za učinkovitiju provedbu pravila o tržišnom natjecanju i osiguravanju pravilnog funkcioniranja unutarnjeg tržišta (SL L 11, 14. 1. 2019.).

(2) U postupcima utvrđivanja povrede ovoga Zakona te članaka 101. i/ili 102. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (SL C 115 od 9. 5. 2008.; u daljnjem tekstu: UFEU), poštuju se opća načela prava Europske unije i Povelja Europske unije o temeljnim pravima. (Izvor: <https://www.zakon.hr/z/114/Zakon-o-za%C5%A1titu-tr%C5%BEi%C5%A1nog-natjecanja>)

koristiti u EU za neželjeni tele-marketing bez prijašnjeg pristanka subjekta podataka koji se skuplja u posebne upotrebe njegovih ili njenih osobnih podataka.

3.1. Razlike koncepta privatnosti podataka EU-a i SAD-a

"Antimonopolski zakon unutar Europske unije ima mnogo toga zajedničkog sa svojim američkim parnjakom ali ta dva režima nisu identična. Određeni prekršaji prema antimonopolskom zakonu SAD-a mogu rezultirati kaznenim sankcijama, dok prema zakonu EU-a mogu rezultirati samo administrativnim sankcijama. Iako je američki zakon o monopolizaciji izražen općim jezikom, zakon EU je specifičniji i svojim uvjetima može sankcionirati učinkovito, ali anti-konkurentno ponašanje. Od 1970-ih provedba zakona u EU više je težila zaštiti pravednosti nego učinkovitosti, dok je provedba zakona u Sjedinjenim Državama tijekom tog razdoblja više težila zaštiti učinkovitosti nego pravednosti. Jedno područje antimonopolskog prava koje ilustrira ove točke i naglašava razlike između Europe i SAD-a. antimonopolski sustavi je doktrina "bitnih objekata"."(Harz, 1997.)

(https://scholar.google.hr/scholar?start=10&q=microsoft+against+EU&hl=hr&as_sdt=0,5#:~:text=Antimonopolski%20zakon%20unutar,doktrina%20%22bitnih%20objekata%22,1997.)

Smith (2002) ističe razlike u zaštiti podataka. Ovaj najnoviji kut u nizu problema koje EU nastavlja pronalaziti s Microsoftom možda se ne čini toliko važnim kao tekuće protumonopolske istrage, ali ipak je vrlo važan za ono što ilustrira o širokoj primjeni Direktive EU-a na multinacionalne korporacije, a još važnije za ono što govori o dva vrlo različita koncepta prava na privatnost korisnika na internetu.

U SAD-u se mora zatražiti uklanjanje s popisa tele-marketinga čime se isključuje daljnje prikupljanje i korištenje podataka. U suštini EU Direktiva zahtjeva od „prikupljača“ podataka da dobiju privolu od nositelja podataka, dok „prikupljači“ podataka u SAD-u pretpostavljaju privolu i zahtijevaju potvrdno isključenje. Ova rasprava o opt-out –a u naspram opt-in-a odražava veliku filozofsku razliku kako EU i SAD-e gledaju na privatnost osobnih podataka, a to je važna razlika u kontekstu Microsoft. NET. Passport-a. Kao rezultat toga, Direktiva je

osmišljena da „Koordinira zakone država članica kako bi se osigurala da je granični protok osobnih podataka reguliran na dosljedan način...“ Ova dva cilja, štiteći temeljno pravo na privatnost i osmišljavanje sustava koji promiče teritorijalnu jedinstvenost u središtu su Direktive. Microsoftov sustav za jednostruku prijavu za surfanje webom, .Net.Pasport, omogućuje korisnicima pohranu informacija o osobnim podacima, kao što su računi epošte kroz korisnička imena, lozinke i kupnje; Informacije (uključujući ime, adresu, brojeve telefona i kreditne kartice) su online za korištenje na brojnim povezanim web mjestima. Većina korisnika, Net. Pasporta automatski se registrira za .Net.Pasport kada otvore Hotmail račun e-pošte, Microsoftovu besplatnu online uslugu epošte. Microsoftov novi operativni sustav Windows HP također daje korisnicima mogućnost registracije na .Net.Pasport nakon postavljanja svoje internetske veze. Microsoft procjenjuje da ukupno ima više od 200 milijuna korisnika Passport-a širom svijeta.

Operacije Microsoftove .Net. Passport s korisnicima koji žive u EU, već su neko vrijeme izazivale kritike Europskih nacionalnih kontrolora podataka i skupina za zaštitu privatnosti, no podatkovne procedure Net.Pasport-a dospjele su u politički fokus, kada je Nizozemski zastupnik u Europskom parlamentu Eric Meijer optužio .Net.Pasport da je „potajno proslijedio podatke nepoznatim stranama“. S obzirom na ono što je voditeljica odjela za zaštitu podataka EC Sue Binns opisala kao softver (sustav) koji prikuplja osobne podatke i redistribuira ih na način koji nije baš dobro kontroliran. EC je ove tvrdnje i druge povezane brige o privatnosti shvatila „vrlo ozbiljno“ i pokrenula preliminarnu istragu sustava. Microsoft je brzo odgovorio na ove optužbe, navodeći „da je .Net.Pasport u skladu sa Direktivom, te da je Microsoft u konstruktivnom dijalogu o ovom pitanju s Komisijom i državama EU“. Predstavnicima Microsofta također su opetovano naglašavali da nijedna država članica EU-a nije službeno pokrenula istragu o tom pitanju da sustav Net.Pasport zadovolji Direktivu ili povuče .Net.Pasport iz upotrebe na tržištima EU-a.

Nijedna opcija nije dobra za Microsoft. Prerada .Net.Pasport-a kako bi se zadovoljila EU Direktiva mogla bi biti relativno skup pothvat za određeno tržište a u svijetu u kojem je elektronska trgovina sve omiljenija opcija i za poslovnu i za osobnu upotrebu, zato bi povlačenje Net. Pasporta sa tržišta EU-a stvaralo bi neugodnosti i korisnicima i tvrtkama.

4. KRONOLOGIJA PRIJESTUPA MICROSOFT-a

Od Capitol Hilla do Silicijske doline, računalni softverski div je rutinski osuđivan kao "monopolist" ili "gotovo monopolist" - kao da je monopolski status tvrtke utvrđena činjenica, a ne predmet rasprave. Međutim, mnoge Microsoftove strategije koje su pod pravnim napadima nemaju dovoljno ekonomskog smisla za monopoliste. Microsoftov monopol je očigledan, ako je vjerovati odvjetnicima Ministarstva pravosuđa. U tužbi podnesenoj protiv Microsofta Okružnom sudu SAD-a District of Columbia 18. svibnja 1998., Ministarstvo pravosuđa nedvosmisleno izjavljuje da "Microsoft posjeduje (i već nekoliko godina posjeduje) monopolsku moć na tržištu operativnih sustava za osobna računala." (<https://www.independent.org/publications/tir/article.asp?id=322>, 1998)

McKenzie i Shughart II (1998) navode da tužba Ministarstva pravosuđa samo ponovno potvrđuje stav koji je američka državna tužiteljica Janet Reno prethodno zauzela: "Microsoft nezakonito iskorištava svoj monopol nad sustavom Windows kako bi zaštitio i proširio taj monopol." Stoga se čini neospornim da će antimonopolski napad Ministarstva pravosuđa na Microsoft, ako bude uspješan, donijeti koristi američkoj javnosti. "Danas smo poduzeli mjere [na sudovima]," Reno je najavio ranije ove godine, "kako bismo osigurali da potrošači imaju mogućnost biranja među konkurentskim softverskim proizvodima" (*PC Magazine* 1997.). Pomoćnik državnog odvjetnika Joel Klein ponavlja Renove tvrdnje. U izjavi koja je priložena pritužbi njegovog odjela protiv tržišnog natjecanja, on optužuje da je "u biti, ono što Microsoft radi, kroz široku paletu nezakonitih poslovnih praksi, iskorištavanje monopola nad operativnim sustavom Windows kako bi nametnuo svoje druge softverske proizvode potrošačima" (Klein 1998).

Doista, neobuzdane kritike Microsoftove navodno nesputane tržišne moći dovele su do sve oštrijih napada. Uvodnik *Los Angeles Timesa* prekorio je Microsoft zbog "makro drskosti" kada je pokušao ublažiti prijatnju nepovoljne sudske odluke nudeći proizvođačima računala dvije verzije Windowsa 95: stariju verziju bez Internet Explorera i noviju verziju s uključenim Internet Explorerom (*Los Angeles Times* 1997). Čak i bivši republikanski predsjednički kandidat Bob Dole, koji je nekoć branio Microsoft od akcije Ministarstva pravosuđa, ali koji sada lobira za konkurentske tvrtke računalnog softvera, prihvaća antimonopolsku intervenciju kao nužnu jer "Microsoftov cilj je, čini se, proširenje monopola koji je uživao u operativnom sustavu osobnog računala tržišta na Internetu u cjelini i kontrolirati smjer inovacija" (Dole 1997).

Zbog Microsoftove dominacije na tržištu računalnih operativnih sustava, a time i njegovog pretpostavljenog monopolskog statusa, sve veći broj državnih odvjetnika (dvadeset u vrijeme kad je Ministarstvo pravosuđa podnijelo svoju tužbu) počelo je koordinirati sa saveznim

razbijačima povjerenja njihove istrage o Microsoftovoj dosadašnjoj praksi uključivanje vlastitih usluga i programa unutar Windowsa bez davanja istog prava drugim dobavljačima. Očigledno, glavni državni odvjetnici bili su posebno zabrinuti da će nadolazeća verzija Windowsa, Windows 98, neprimjetno integrirati Microsoftov web preglednik, Internet Explorer, čime će se, po njihovom zajedničkom mišljenju, onemogućiti instalacija konkurentskih preglednika.

Tvrtke u računalnoj industriji žele ići još dalje kako bi zauzdale Microsoftovu pretjeranu tržišnu moć. Počeli su nastojati da Ministarstvo pravosuđa SAD-a prisili Microsoft da bude otvoreniji u dopuštanju programerima izvan Microsofta da imaju pristup kodu koji imaju Microsoftovi programeri. Oni također žele da se Microsoftu zabrani integracija u Windows novih proizvoda koji se izravno natječu s programima koji nisu Microsoftovi i da se Microsoft oslobodi svojih laboratorija za kompatibilnost softvera, koji vanjskim dobavljačima nude logotip odobren od strane Windowsa (Markoff 1998).

Kako se bližio krajnji rok za podnošenje antimonopolske tužbe, Ministarstvo pravosuđa počelo je inzistirati u svojim pregovorima da Microsoft također mora uključiti kopiju konkurentskog Netscapeovog web preglednika sa svakom prodanom kopijom Windowsa, ako Microsoftov vlastiti internetski preglednik, Internet Explorer, bude integriran u Windows 98 (Brinkley 1998). U svojoj antimonopolskoj tužbi, Ministarstvo pravosuđa traži takav pravni lijek, spominjući Netscape po imenu. Konkretno, Ministarstvo pravosuđa traži od sudova da spriječe Microsoft da uključi svoj softver preglednika u Windows osim ako "Microsoft također ne uključuje s takvim operativnim sustavom najnoviju verziju internetskog preglednika Netscape."

Žalba koju je podnijelo Ministarstvo pravosuđa 18. svibnja iznosi tri konkretne optužbe za nezakonito ponašanje protiv Microsofta. Popis navodnih kršenja antitrusta uključuje "sporazume koji povezuju druge Microsoftove softverske proizvode s Microsoftovim operativnim sustavom Windows; ugovore o isključivanju koji tvrtkama onemogućuju distribuciju, promidžbu, kupnju ili korištenje proizvoda Microsoftovih softverskih konkurenata ili potencijalnih konkurenata; i ugovore o isključivanju koji ograničavaju pravo tvrtki da pružaju usluge ili resurse Microsoftovim softverskim konkurentima ili potencijalnim konkurentima."

Ne želimo se pridružiti zboru kritika velike američke tvrtke i njenog vodstva koje se sada vode na sudovima i u tisku. Naprotiv, naša je svrha zatražiti stanku u raspravi kako bismo

razmotrili lako zaobiđeno pitanje mogu li se općenito tvrtke s velikim tržišnim udjelima - ne samo Microsoft - legitimno klasificirati kao "monopolisti" i, ako dakle, *trebaju* li biti podvrgnuti antimonopolskim sankcijama o kojima se sada radi u nečemu što će vjerojatno biti dugotrajna sudska bitka. Također pitamo jesu li Microsoftove poslovne prakse nužno one monopolista; i točnije, predstavljaju li vrste ugovora o vezivanju i isključivanju za koje je Microsoft optužen da ih koristi predstavljaju nepoštene metode natjecanja za koje se tvrdi da jesu.

Čak i ako se tvrtka može, u nekom smislu, proglasiti krivom za kršenje antimonopolskih zakona (jer takvi zakoni čine ugovore o vezanju i ugovore o isključivanju nezakonitima), to ne znači nužno da su Microsoftovi postupci bili postupci klasičnog monopolista (čak i kada industrija je opterećena "mrežnim učincima," za koje odvjetnici Ministarstva pravosuđa vjeruju da su endemski u poslovanju s računalnim softverom). Mnoga tržišna ponašanja koja se mogu protumačiti kao kršenje antimonopolskih zakona također se mogu protumačiti kao ponašanja koja se očekuju od visoko konkurentnih tvrtki. Čak i ako se tvrtka može klasificirati kao tvrtka koja ima, u nekom smislu, "monopolsku moć", također se mora brinuti o tome mogu li se pravodobno poduzeti antimonopolske mjere ili ne, prije nego što je vjerojatno da će tržišne sile ispraviti postojeću zlouporabu tržišta vlast; i je li antimonopolska akcija, ako se poduzmu, mogu proizvesti najavljene koristi za potrošače u mjeri koja više nego nadoknađuje pravne izdatke i troškove koji proizlaze iz poremećaja tržišta dok tužba prolazi kroz sudove.

Smith (2002) tvrdi da se Microsoft i Europska unija sučeljavaju zbog zabrinutosti za privatnost na internetu. Usred onoga što se čini kao višestrani napad Europske unije na Microsoft, najnoviji kut je prošlomjesečna objava Komisije da razmatra formalnu istragu Microsoftovog sustava obrade podataka .Net Passport za moguća kršenja Direktive Europske unije o privatnosti podataka. Ovaj i-Brief istražuje Europsku direktivu o privatnosti podataka i nastoji objasniti zašto Europska komisija vjeruje da .Net Passport možda krši njezinu politiku privatnosti i da je slučaj za daljnju istragu. Analiza navedena u ovom članku je pozitivne prirode - ambicija i očekivani doprinos ovom području bili su, prvo, razviti operativni okvir koji bi omogućio sustavno proučavanje provedbe zakona o tržišnom natjecanju – u EU i šire – i, drugo, sveobuhvatno mapirati aktivnosti donošenja odluka Komisije. Članak nije imao za cilj utvrđivanje uzročno-posljedičnih veza i očekivani doprinos nije bio ovisan o tome. U najboljem slučaju, bilo je moguće tvrditi da su neki trendovi u prioritetima provedbe Komisije

bili u skladu s drugim razvojem – a posebno s usvajanjem Uredbe 1/2003 i pomakom na „pristup koji se više temelji na ekonomiji”

Banašević et al. (2004) navodi da je slučaj pokrenut pritužbom u prosincu 1998. od Sun Microsystemsa, koji je tvrdio da je Microsoft sa svojim Windows proizvodom uživao dominantan položaj u operativnim sustavima za osobna računala i da je zlorabio taj dominantni položaj zadržavajući za sebe informacije da određeni softverski proizvodi za mrežno računalstvo, zvani operacijski sustavi poslužitelja radne grupe, trebaju potpunu među operativnost sa sustavom Windows. Nakon istrage ove pritužbe, Komisija je 1. kolovoza 2000. izdala Izjavu o primjedbama koja se usredotočila na pitanja interoperabilnosti u Sun-ovoj pritužbi. Paralelno, u veljači 2000. Komisija je pokrenula „ex officio“ istragu o Microsoftovoj generaciji Windows 2000 proizvoda za računala i poslužitelje, kao i Microsoftovoj ugradnji Windows Media Playera u svoj proizvod operativnog sustava za računala. Dana 30. kolovoza 2001. dva su postupka spojena slanjem druge izjave o primjedbama Microsoftu. Dana 6. kolovoza 2003., nakon opsežnog ispitivanja tržišta, Komisija je izdala treću izjavu o primjedbama, usredotočujući se na oba pitanja interoperabilnosti i vezivanja. Usmena rasprava je bila održanoj 12.-14.11.2003 ([newsletter-2004-2.vp \(europa.eu\)](mailto:newsletter-2004-2@europa.eu), 2004.)

Postavlja se pitanje hoće li troškovi informacija i troškovi prebacivanja spriječiti jednostavnost pretpostavka da (uzvodno i nizvodno) tržišta djeluju kao čista dopuna svakom drugom. "Justice Blackmun, Eastman Kodak protiv Image Technical Services, et al. [1992] Dana 21. travnja 2004., nakon više od pet godina, Europska komisija izdala je odluku kojom se zaključuje njegovo preispitivanje Microsoft slučaja ("Microsoft Europa"). Istog dana, Microsoft je izdao priopćenje za tisak u kojem brani svoje stajalište ("Release"). Microsoft je zlorabio svoj dominantni položaj (1) stvaranjem među sposobnosti između svog proizvoda i konkurentskih proizvoda; i (2) spajanje novih proizvoda u proizvod koji ima monopolnu moć operacijski sustav Windows za stolna računala. Microsoft se usprotivio navodeći da je Odluka kažnjiva na poslovne modele koji su donijeli koristi potrošačima, pod krilaticom "zaštita inovacija". Doista, s proračunima za istraživanje i razvojem većim od bilo kojeg drugog softvera programera (5-6 milijardi dolara godišnje), nema dokaza da će Microsoftovi proizvodi biti ništa manje inovativni od onih svojih konkurenata. Polazeći od središnje rasprave u Microsoft Europa, ovaj rad dokazuje da je Povjerenstvo odgovorom moglo doći do istog zaključka. Izravni izazov Microsoftu da je njegovo ponašanje štetno za potrošače; radije nego samo fokusiranje na uklanjanje konkurencije, učinak koji je još kontroverzniji, osobito

Europe i na tržištima javnih i trajnih dobara poput softvera. (<https://kluwerlawonline.com/journalarticle/World+Competition/27.4/WOCO2004030>, 2004)

Banašević et al. (2004) tvrdi da je na navedene zloporabe Povjerenstvo je izreklo kaznu od 497,196 milijuna eura od kojih dio predstavlja 1,62% Microsoftovog godišnjeg svjetskog prometa. Microsoftovo kršenje smatra se vrlo ozbiljnim na temelju prirode povrede, njegov utjecaj na tržište, i veličina relevantnog zemljopisnog tržišta. Početni iznos kazne postavljen je na 165,732 milijuna eura.

S obzirom na Microsoftovu veličinu i resurse, kako bi se osiguralo dovoljan učinak, to je pomnoženo faktorom 2. Početni iznos je stoga bio 331,464 milijuna eura. Ovaj iznos je povećan za 50% kako bi se uzelo u obzir trajanje od 5 godina i 5 mjeseci povrede. S obzirom na nepostojanje na olakšavajuće čimbenike, konačni iznos kazne je stoga bio 497.196 € milijuna. ([newsletter-2004-2.vp \(europa.eu\)2004](#))

Odlukom GAUER et al. (2004) je naglašeno da su ključ Microsoftove trajne dominacije mrežni učinci koji se odnose na aplikacije koje rade na Windowsima. Aplikacije koje su napisane u sustavu Windows neće raditi na drugim operativnim sustavima. Glavne prednosti koje potrošači imaju od određenog operativnog sustava za osobno računalo odnose se na broj i raznolikost aplikacija koje mogu pokrenuti na njemu. Slično tome, programeri softvera koji pišu aplikacije cijene platforme operativnih sustava koje im omogućuju da dopru do najvećeg broja korisnika. Postoji dakle samo ojačavajuća dinamika, jer što je veći broj korisnika danog poslovanja platformi sustava, veći je broj aplikacija koje programeri aplikacija pišu za tu platformu i obrnuto

Curley (n.) u radu iznosi da je presuda Prvostupanjskog suda u predmetu Microsoft Corporation protiv Europske komisije iz 2007. bila kulminacija jedne od najvećih antimonopolskih bitaka koje su se ikada dogodile u Europskoj uniji. Iako je većina aspekata izvorne odluke Europske komisije iz 2004. potvrđena, Microsoft slučaj ostaje zanimljiv na nekoliko razina. Presuda se bavi pitanjem kada je dopušteno, u javnom interesu, zadirati u isključivost nositelja prava intelektualnog vlasništva, zahtijevajući davanje licenci trećim osobama koje žele ući ili ostati na tržištu. Slučaj daje ilustraciju ciljeva politike Zajednice koji se provode posredstvom pravila tržišnog natjecanja, naime otvaranje softverske industrije za veću konkurenciju i poticanje inovacija u informacijskoj tehnologiji. Također pruža ilustraciju različitih stavova prema antimonopolskoj regulativi jednostranog ponašanja tvrtki s dominantnim položajem na tržištu u Europi i Sjedinjenim Državama.

Kühn i Van Reenen (2008) tumače da je Microsoft ukazao na mogućnost disruptivnog sudionika koji bi mogao promijeniti cijelo lice računalstva. Tvrdili su da je rizik takvog potencijalnog ulaska disciplinirao njihovo ponašanje. Teoretski je upitno bi li to trebalo biti tako. Microsoft bi trebao sniziti cijene tek nakon što se pojavi konkurencija. Ali Microsoft je inzistirao na tome da je Linux primjer konkurencije koja ograničava cijenu. Međutim, čini se da je primjer pokazao suprotno. Linux postiže niske stope penetracije na osobnim računalima unatoč vrlo konkurentnoj cijeni: po nultoj cijeni. To sugerira da Microsoftova dominacija vjerojatno neće uskoro završiti.

Internetski izvor iz 2009 objašnjava da je dana 15.siječnja 2009. Komisija je izdala novu izjavu o primjedbama Microsoftu u kojoj je iznijela "preliminarno stajalište Komisije da Microsoftovo povezivanje web-preglednika Internet Explorer sa svojim dominantnim operativnim sustavom Windows krši pravila Ugovora EZ-a o zlouporabi dominantnog položaja (članak 82.) i narušava tržišno natjecanje između konkurentskih web preglednika. Nedavna izjava o primjedbama Europske komisije potvrđuje stalnu i hitnu potrebu rješavanja Microsoftovih praksi koje utječu na otvorenost interneta, izbor potrošača i konkurencije općenito. Ovaj dokument daje kratku povijest Microsoftovog nedoličnog ponašanja i pokazuje da su, u svjetlu Microsoftove duge i kontinuirane upotrebe anti konkurentskih taktika, zabrinutosti Komisije dokazane. Međutim, Microsoft je shvatio da samo posjedovanje Officea i drugih aplikacija neće biti dovoljno, jer je vidio potencijalnu prijetnju u obliku takozvanih „middleware“ proizvoda. To su softverski proizvodi koji, poput Windowsa, izlažu sučelja za programiranje aplikacija („API-je“) koje programeri softvera mogu koristiti u pisanju drugih aplikacija. Prepoznao je da ukoliko bilo koji proizvod među programa može steći široku popularnost, programeri će se oslanjati na API-je umjesto da se oslanjaju na skup API-ja uključen u Windows. Tako je Microsoft srušio prijetnje međuprograma, kao što je Net.Scape-ov web- preglednik. Iako je Microsoft platio mnoge višemilijunske nagodbe za svoja kršenja antimonopolskih pravila tijekom godina, te su se nagodbe pokazale niskom cijenom za tako veliki tekući tok prihoda. Microsoft-ovo prošlo ponašanje pokazuje njegovu sposobnost i volju da se uključi u nezakonite radnje na štetu potrošača, a svijest o njegovoj povijesti danas je dragocjena u razumijevanju njegove tekuće poslovne prakse i strategija. (http://www.ecis.eu/documents/Finalversion_Consumerchoicepaper.pdf , 2009)

Nepoznati autor (2009) pregledava niz prethodnih Microsoftovih radnji za gašenje potencijalnih konkurentskih prijetnji. To uključuje Microsoftovu: (a) kampanju protiv DR-DOS-a; (b) protutržišne naknade po licenci za procesora; (c) odmazdu protiv IBM-a; (d)

prijetnje i odmazda protiv Intela; (e) eliminacija Word Perfecta; (f) obmanjujući WISE softverski program; (g) uklanjanje Netscapea; (h) obmana programera Jave; (i) eliminacija suparničkih medijskih playera; i (j) kampanju protiv konkurentskih poslužiteljskih operacijskih sustava. Iako nisu sveobuhvatni, ovi primjeri Microsoftova prethodnog neprimjerenog ponašanja pružaju jasnu ilustraciju vrsta radnji koje je Microsoft poduzeo kako bi zaštitio i proširio svoje monopole. (http://www.ecis.eu/documents/Finalversion_Consumerchoicepaper.pdf, 2009)

Subramanian (2010) tvrdi kako članak 102. Ugovora o funkcioniranju Europske unije (TFEU) zabranjuje zlouporabu vladajućeg položaja od strane poduzetnika na zajedničkom europskom tržištu u mjeri u kojoj to može utjecati na trgovinu između država članica. U predmetu *Microsoft protiv Komisije*, Europski sud prve instance (CFI) utvrdio je da je Microsoft iskoristio i stoga zlorabio svoju dominaciju na primarnom tržištu operacijskih sustava za osobna računala Windows (PCOS) odbijajući nastaviti s opskrbom svojih konkurenata. Informacije o interoperabilnosti' koje bi konkurentskim operativnim sustavima poslužitelja radne grupe na sekundarnom tržištu omogućile komunikaciju s Windows PCOS-om i poslužiteljima. Nadalje, utvrđeno je da je Microsoft uključen u zlouporabni 'vezujući' aranžman tako što je prodaju Windows PCOS-a uvjetovao istovremenom kupovinom Windows Media Playera (WMP), čime je konkurente na potonjem tržištu stavio u izrazito nepovoljan položaj. Kao lijek za zlouporabu svog dominantnog položaja na tržištu PCOS-a, Microsoft je bio dužan licencirati potpune i točne informacije o sučelju pod razumnim uvjetima, tako da svi poslužitelji radnih grupa njegovih konkurenata mogu komunicirati sa sustavom Windows, omogućujući im tako održivo natjecanje s Microsoftovi poslužitelji radne grupe. Osim toga, Microsoft je bio dužan staviti na tržište potpuno funkcionalnu verziju Windows PCOS-a bez dodavanja WMP-a kako bi zadržao konkurenciju na tom tržištu.

Wils (2013) pruža kratak podsjetnik na genezu Uredbe 1/2003 i kratak pregled njezinih glavnih rezultata, što je postalo očito deset godina kasnije.

Kad je riječ o nacionalnim tijelima nadležnima za tržišno natjecanje i funkcioniranju Europske mreže za tržišno natjecanje, novi sustav provedbe postigao je velik uspjeh iznad očekivanja. Učinak Uredbe 1/2003 na primjenu članaka 101. i 102. UFEU-a u parnicama između privatnih stranaka bio je očekivan. Učinak Uredbe 1/2003 na aktivnost Komisije uglavnom je također bio očekivan. Međutim, predviđanja iz Bijele knjige o modernizaciji iz 1999. da bi se nakon ukidanja sustava obavješćivanja moglo očekivati znatno povećanje broja

pojedinačnih odluka o zabrani možda su bila previše optimistična. ([Desetogodišnja retrospektiva uredbe 1/2003-A | Časopis za europsko pravo tržišnog natjecanja i praksu | Oxfordski akademik \(oup.com\)](#), 2013)

Ivezić (2013) navodi kako je Komisija kaznila Microsoft sa 561 milijun eura zbog monopolističkog ponašanja i favoriziranja svog internetskog preglednika Internet Explorera. Komisija je objavila da je Microsoft smišljeno korisnicima Windows 7 operacijskog sustava prilikom nadogradnje sa Service Packom 1 od svibnja 2011. do srpnja 2012. godine uskratilo mogućnost da na jednostavan način izaberu koji će internetski preglednik koristiti kao glavni na svom računalu.

➤ **Ispričali se korisnicima**

Microsoft je priznao da tijekom tog razdoblja nije izbacio sporni izbornik internetskog preglednika, a Komisija procjenjuje da je tako oštećeno 15 milijuna korisnika u Uniji.

Joaquin Almunia, potpredsjednik Komisije, istaknuo je da je Microsoft time prekršio svoje obveze koje mu je europski regulator nametnuo do 2014. godine. "Prije četiri godine zaključili smo istragu zbog sumnje u zlouporabu dominantne pozicije Microsofta. Kompanija je bila tijesno povezala Windowse i Internet Explorer. Europska komisija tada je donijela obvezujuće odluke za Microsoft i te su odluke važan način provedbe EU regulative u praksi, a neispunjavanje tih odredbi predstavlja tešku povredu i to se mora oštro kazniti", ističe Almunia u priopćenju koje je objavila Komisija.

Dodaje se da je ovo prvi slučaj da je Komisija kaznila neku kompaniju zbog oglušivanja na njene odluke. Najviši iznos kazne u ovom slučaju mogao je biti 10 posto ukupnog prometa što ga je Microsoft ostvario u EU u tijeku prošle godine. Microsoft je pak u službenom priopćenju priznao da ga je Komisija ulovila u propustu. "*Propustili smo izvršiti našu obvezu. Zbog tehničke greške nismo isporučivali takozvani BCS softver koji je isporučivan na osobna računala sa Service Packom 1 za Windows 7 operacijski sustav*", napisao je Microsoft te se ispričao korisnicima.

Najveći europski konkurent Internet Exploreru je internetski preglednik Opera norveške kompanije Opera Software. Preostali konkurenti, od kojih je Googleov Chrome u međuvremenu postao popularniji od Internet Explorera, dolaze iz SAD-a. To su uz Chrome još Firefox i Safari. Američki mediji ističu da je riječ o kazni bez presedana, koja je izrečena za vrlo rijedak prekršaj.

➤ Zatajili porez

Ovu kaznu usko povezuju s poreznim problemom koji američka softverska kompanija ima u Danskoj. Naime, danska porezna uprava Microsoft tereti za neplaćanje poreza i kamata u iznosu od gotovo milijardu dolara. Danske vlasti tvrde da je Microsoft 2003. godine, kako bi platio manje poreza, umanjio vrijednost intelektualnog vlasništva koje je stekao kupnjom danske softverske tvrtke Navision, danas glavnog Microsoftovog ERP i CRM proizvoda, za 1,3 milijardi dolara.

Microsoft se brani da je vrijednost intelektualnog kapitala u Navisionu značajnije narasla tek nekoliko godina poslije akvizicije, i to nakon što je u Microsoftu ispočetka napisana većina programskog koda iz Navisiona.

Reuters 20. srpnja 2023. navodi kako je Microsoft ([MSFT.O](#)) pogođen EU protumonopolskom pritužbom od strane njemačkog rivala alfaviewa, drugom dosad zbog spajanja video aplikacije Teams u njegov Office proizvod. Regulatori se već pripremaju pokrenuti istragu o potezu Microsofta. Američki softverski div nalazi se na radaru EU-a za provedbu tržišnog natjecanja od 2020., kada se Slack, aplikacija za razmjenu poruka radnog prostora u vlasništvu Salesforcea ([CRM.N](#)), požalila na povezivanje Teamsa s Officeom. "Povezivanje Teamsa s drugim aplikacijama u paketu Microsoft 365 stvara multipolarnu distribucijsku prednost za američku grupu", rekao je u izjavi njen izvršni direktor i osnivač Niko Fostiropoulos.

Microsoft je odbio komentirati žalbu alfaviewa. Microsoft je 2017. besplatno dodao Teams-u Office 365, a aplikacija je na kraju zamijenila Skype za posao.

(https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1297939, 2023)

Foroohar (2020) prenosi da Margrethe Vestager, povjerenica EU-a za tržišno natjecanje, ima nove ovlasti koje joj omogućuju da objedini pitanja privatnosti, monopola i sigurnosti. Pozvala je da se teret dokazivanja u protumonopolskim slučajevima stavi na veće tvrtke (male često prestaju poslovati boreći se protiv titana, koji imaju duboke džepove i veliko pravno osoblje). Vestager je iznijela ideju o korištenju nejasnih pravila koja bi mogla prisiliti tvrtke da "prestanu i odustanu" od aktivnosti koje se smatraju problematičnima dok čekaju ishod protumonopolskih slučajeva. To uključuje natjecanje na navodno nepoštene načine na svojim platformama protiv vlastitih klijenata ili odbijanje da se dopusti revizija algoritamske

pristranosti. Vjerojatno nećemo vidjeti da se veliki protumonopolski slučaj riješi 2020. godine (obično traju godinama), ali vjerojatno će se osporiti ideja štete za potrošače, a posebno potrošačke cijene, kao konačna mjera monopola. Američki i europski regulatori počinju pažljivo razmatrati ima li tradicionalno Sveučilište u Chicagu koje razmišlja o monopolu, koji vlada već 40 godina, smisla u digitalnom dobu. Chicago School razmišljanje je smatralo da sve dok potrošačke cijene padaju nema problema s konkurencijom. Ali kada se transakcije obavljaju u podacima, a ne u dolarima, takve ideje mogu biti manje relevantne. Velike tehnološke tvrtke nude usluge koje se čine besplatnima, ali potrošači plaćaju vlastitim podacima u netransparentnim i asimetričnim transakcijama. Samo sama tvrtka zna koliko vrijede podaci. Vestager je unaprijedila ideju da bi Big Tech trebao pokazati kako pomaže potrošačima, a ne samo da im ne šteti. Ona želi povezati točke između načina na koji tvrtke koriste podatke - i mogu li se slojevito iz različitih izvora (pretraživanje, slušalice, aplikacije itd.) ti podaci prikupljati na načine koji su protutržišni. A tvrtka poput Facebooka, na primjer, može prikupiti nepoštene prednosti kombiniranjem podataka iz različitih aplikacija koje je stekla. ([Regulatori EU-a i SAD-a nadziru "monopol" velike tehnologije i digitalne tehnologije | Financial Times \(ft.com\), 2020](#))

Članak „Ispitivanje značaja Microsofta za tržišno natjecanje na svim tržištima“ (2023.) navodi da je Bundeskartellamt pokrenuo postupak protiv Microsofta kako bi se ispitalo je li tvrtka od najvećeg značaja za tržišno natjecanje na svim tržištima. Postupak se temelji na ovlastima koje je Bundeskartellamt dobio u sklopu proširenih pravila kontrole zlorabe u vezi s velikim digitalnim tvrtkama, koja su uvedena početkom 2021. (odjeljak 19a njemačkog Zakona o tržišnom natjecanju – GWB). U postupku koji se sastoji od dva koraka, tijelo može zabraniti tvrtkama od najveće važnosti za tržišno natjecanje na svim tržištima da se uključe u određene prakse protiv tržišnog natjecanja. Bundeskartellamt sada je pokrenuo prvi korak protiv Microsofta, a to je postupak kojim se utvrđuje je li tvrtka od najvećeg značaja na svim tržištima. Postojanje digitalnog ekosustava koji se proteže na različitim tržištima može biti pokazatelj da tvrtka ima takvu poziciju. Često je drugim tvrtkama vrlo teško osporiti položaje moći povezane s tim. Andreas Mundt, predsjednik Bundeskartellamta : “Sa sustavom Windows i njegovim Office proizvodima Microsoft ima dugogodišnju i vrlo jaku poziciju u pogledu operativnih sustava i uredskog softvera. Na temelju toga tvrtka kontinuirano proširuje svoju ponudu proizvoda kako za poslovne korisnike tako i za potrošače. Nedavno smo vidjeli snažan porast važnosti

usluga u oblaku Azure i OneDrive, koje su često povezane s drugim Microsoftovim aplikacijama, te veliki uspjeh Teamsa, softvera za videokonferencije i kolaborativni rad. Osim toga, Microsoft je također aktivan u drugim područjima, uključujući igranje sa svojim Xboxom, mreže za karijeru sa svojom uslugom LinkedIn ili pretraživanje interneta sa svojom tražilicom Bing. Nedavno je tvrtka privukla pozornost integracijom AI aplikacija. U svjetlu ovoga, postoje dobri razlozi za ispitivanje je li Microsoft od najveće važnosti za tržišno natjecanje na svim tržištima. Takvo otkriće omogućilo bi nam da poduzmemo mjere u ranoj fazi i zabranimo moguće prakse protiv tržišnog natjecanja.” Današnja odluka o pokretanju postupka još ne uključuje postupak za procjenu konkretnih praksi koje primjenjuje Microsoft. Ako pritužbe ili druge informacije upućuju na to da postoje naznake da se Microsoft bavi potencijalno protukonkurencijskim praksama, morat će se izdati zasebna odluka u tom slučaju – također u dogovoru s Komisijom i eventualno drugim tijelima za tržišno natjecanje. Bundeskartellamt je već odredio s obvezujućim učinkom da tvrtke Alphabet/Google (vidi priopćenje za javnost od 5. [siječnja 2022.](#)) i Meta (vidi priopćenje za javnost od 4. [svibnja 2022.](#)) od iznimne su važnosti za konkurenciju na svim tržištima. Amazon je uložio žalbu na odluku u kojoj je tijelo utvrdilo takav zaključak. Žalbeni postupak je u tijeku pred Saveznim sudom pravde (vidi priopćenje za javnost od 14. [studnog 2022.](#)). Procjena Bundeskartellamta o tome ima li korporacija Apple takvo stajalište dobro je uznapredovala (vidi priopćenje za javnost od 21. [lipnja 2021.](#)) . https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Meldung/EN/Pressemitteilungen/2023/28_03_2023_Microsoft.html, 2023)

Foo Yun Chee (2023) izjavljuje da je Komisija spremna pokrenuti istragu o ovom potezu nakon što Microsoftovi pravni lijekovi nisu uspjeli, rekli su odgovorni Reutersu. Microsoft, koji je u prethodnom desetljeću kažnjen s ukupno 2,2 milijarde eura (2,5 milijardi dolara) zbog postupaka koji krše pravila tržišnog natjecanja EU-a, ponudio je smanjenje cijene svog Office proizvoda bez Teams-a, ali regulatori žele veće smanjenje.

Još uvijek nije pokrenuta službena istraga, ali Microsoft je predmet neformalne istrage.

"Nastavljamo surađivati s Komisijom u njezinoj istrazi i otvoreni smo za pragmatična rješenja koja rješavaju njezine brige i dobro služe korisnicima", rekao je glasnogovornik Microsofta.

Alfview je apelirao na antimonopolsko tijelo EU-a da otvori službenu istragu, rekavši da pravni lijekovi koje je njegov američki konkurent ponudio Komisiji nisu bili dovoljni.

5. OSUDA KOMISIJE

Europski revizorski sud (2020) iznosi u tematskom izvještaju „Kontrola koncentracija i protumonopolski postupci u EU-u koje provodi Komisija: potrebno je povećati nadzor nad tržištem“ Komisija i nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje u državama članicama EU-a mogu izravno provoditi pravila EU-a o tržišnom natjecanju u okviru protumonopolskih predmeta koji utječu na trgovinu među državama članicama. Komisija je utvrdila kriterije za raspodjelu predmeta između država članica i Komisije. Ovo je prva revizija koju je Sud proveo u vezi s ulogom Komisije kao tijela zaduženog za provedbu pravila u području koncentracija i borbe protiv monopola. Tijekom proteklih deset godina došlo je do znatnih promjena u području provedbe pravila o tržišnom natjecanju u EU-u, i to u pogledu dinamike tržišta, te se to područje nalazilo u središtu javnog interesa i javne rasprave. Sud je u okviru ove revizije ispitao je li Komisija, odnosno njezina Glavna uprava za tržišno natjecanje, pri kontroli koncentracija i u protumonopolskim postupcima uspješno provodila pravila EU-a o tržišnom natjecanju. U tu je svrhu Sud ispitao kapacitete Komisije za otkrivanje i ispitivanje te kako se koristila svojim provedbenim ovlastima u kontroli koncentracija i protumonopolskim postupcima. Ispitao je i kako je Komisija surađivala s nacionalnim tijelima nadležnima za tržišno natjecanje, kako je izvješćivala o rezultatima svojih provedbenih aktivnosti i kako je primala povratne informacije. U izvješću Suda upozorava se na pitanja koja bi mogla utjecati na sadašnji i budući uspjeh Komisije. Sud je zaključio da se Komisija uglavnom dobro koristila svojim provedbenim ovlastima kad je riječ o kontroli koncentracija i protumonopolskim postupcima i da je svojim odlukama rješavala probleme u području tržišnog natjecanja. Međutim, u nizu područja potrebna su poboljšanja. Kad je riječ o utvrđivanju problema koji bi mogli utjecati na unutarnje tržište, Komisija je, kako se ne bi oslanjala isključivo na primljene pritužbe, djelovala na vlastitu inicijativu. Međutim, nije uložila odgovarajuće resurse u praćenje tržišta. Inicijative uspostavljene radi poticanja samo prijavljivanja slučajeva povrede pravila bile su 5 uspješne, no od 2015. godine njihov se broj smanjio. Pri dodjeli resursa relevantnim ispitnim postupcima Komisija je davala prednost određenim predmetima, no to se nije temeljilo na jasnom ponderiranju kriterija, čime bi se omogućio odabir predmeta s najvišim rizikom. Znatno udio dostupnih resursa dodijeljen je kontroli koncentracija. Komisija je uspješno primijenila pojednostavnjen postupak, no treba

nastaviti raditi na mjerama za daljnje pojednostavnjenje. Sud je također utvrdio da postoji mogućnost da pragovima temeljenima na prometu koji se upotrebljavaju kako bi se utvrdilo hoće li određena transakcija utjecati na tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu nije zajamčeno da su sve relevantne transakcije obuhvaćene preispitivanjem Komisije. Odlukama Komisije u području borbe protiv monopola rješavani su problemi u pogledu tržišnog natjecanja, ali ispitni postupci općenito su bili dugotrajni. Budući da se protumonopolska pravila provode tek nakon što se pojavi problem u vezi s tržišnim natjecanjem, trajanje postupaka moglo bi negativno utjecati na djelotvornost odluka. Komisija je poduzimala mjere radi ubrzavanja svojih protumonopolskih postupaka, no istodobno se suočavala s problemom složenih ispitnih postupaka. To se osobito odnosilo na nova digitalna tržišta za koja je bilo potrebno prilagoditi tradicionalne pretpostavke o djelotvornom tržišnom natjecanju i obaviti evaluaciju djelotvornosti postojećih pravnih instrumenata za intervenciju. Nadalje, Komisija još nije ažurirala svoje smjernice i obavijesti namijenjene poboljšanju pravne sigurnosti za društva koja posluju na tim tržištima i potpori nacionalnim tijelima nadležnima za tržišno natjecanje u donošenju odluka. Za djelotvornu provedbu potrebne su odvraćavajuće kazne. Razina novčanih kazni koje Komisija izriče za povredu pravila o tržišnom natjecanju među najvišima je u svijetu. Međutim, učinak visokih novčanih kazni ovisi o veličini predmetnih društava, vjerojatnosti otkrivanja povreda pravila, mogućoj dobiti povezanoj s povredama pravila te trajanju Komisijinih ispitnih postupaka. Komisija dosad nije provela evaluaciju odvraćajućeg učinka izrečenih novčanih kazni. Nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje donose većinu odluka u predmetima u kojima se primjenjuju protumonopolska pravila EU-a. Nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje i Komisija dobro su surađivali u okviru Europske mreže za tržišno natjecanje, osim kad je riječ o praćenju tržišta i prioritetima provedbe, koji nisu bili temeljito usklađeni. Mehanizam za učinkovitu raspodjelu protumonopolskih predmeta između Komisije i nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje nije se upotrebljavao na najbolji način. (https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR20_24/SR_Competition_policy_HR.pdf 2020)

Na početku, potrebno je razlikovati dva pitanja u javnoj raspravi o Microsoftovom navodnom monopolskom statusu. Prvo je tehničko pravno pitanje je li Microsoft prekršio svoj ugovor o pristanku iz 1995. s Ministarstvom pravosuđa, zajedno s općenitijim pitanjem je li prekršio antimonopolske zakone. U sporazumu iz 1995. godine, Microsoft je pristao da ne zahtijeva od proizvođača računala koji instaliraju Microsoftov operativni sustav Windows da također

instaliraju "odvojene" proizvode. U isto vrijeme, sporazum iz 1995. dopustio je Microsoftu da nastavi prodavati Windowse s "integriranim" komponentama. Na primjer, Windows Explorer, koji korisnicima računala omogućuje relativno lako organiziranje datoteka, vjerojatno i Microsoft i Ministarstvo pravosuđa smatraju integriranom komponentom sustava Windows.

Sada je Microsoft optužen da je nepravедno zahtijevao da proizvođači računala također instaliraju Internet Explorer, web preglednik, kao uvjet za instaliranje operativnog sustava Windows. Taj zahtjev može, ali i ne mora biti kršenje sporazuma iz 1995. ili antimonopolskih zakona, uglavnom zato što sudovi mogu, ali ne moraju smatrati Internet Explorer "integriranom" komponentom sustava Windows, kako je definirano tim ugovorom. Odluka ovisi o tome kako se tumači jezik sporazuma iz 1995. godine. Stoga rješenje problema ovisi o točnom značenju "integriranog", odnosno o tome koliko međusobne ovisnosti mora postojati prije nego što se Windows i Internet Explorer smatraju "integriranim". U kojoj se mjeri Internet Explorer oslanja na kod ugrađen u Windows i obrnuto? Može li se Internet Explorer "deinstalirati" bez ugrožavanja rada Windowsa?

Ministarstvo pravosuđa tvrdi da je Microsoft godinama ustupao svoj web preglednik kao zaseban, samostalan proizvod. Ta odluka, potkrijepljena vlastitim Microsoftovim promotivnim materijalima koji Windows i Internet Explorer tretiraju kao zasebne proizvode, potaknula je Ministarstvo pravosuđa da zaključi da je nezakonito da Microsoft zahtijeva od proizvođača računala da instaliraju Internet Explorer kada proizvođači također instaliraju Windows. Stoga je Ministarstvo pravosuđa tvrdilo da bi Microsoft trebao biti kažnjen s milijun dolara dnevno ako se ne pridržava sporazuma iz 1995., kako Ministarstvo pravosuđa tumači taj sporazum (Gruley i Wilke 1998). Čini se da odvjetnici Ministarstva pravosuđa nisu zabrinuti da ima preglednik koji je potpuno integriran u operativni sustav Windows ima smisla i daje potrošačima prednosti. Za njegove kritičare, ključna pretpostavka je da Microsoft *ima* monopol na tržištu operativnih sustava i da tvrtka pokušava iskoristiti svoj monopolski položaj kako bi "proširila svoj monopol operativnog sustava na druga softverska tržišta," ponajprije preglednik, te na taj način spriječiti Netscape u razvoju alternativnog operativnog sustava (koristeći Java jezik). Unatoč stajalištu Ministarstva pravosuđa, trebali bismo imati na umu da bi kombiniranje operativnog sustava i preglednika u jedan "integrirani" sustav moglo imati znatnog smisla ako potrošači žele smanjiti vrijeme i nevolje odlaska s izgleda i dojma jednog programa - operativni sustav na onaj drugi - preglednik i ako

osobno računalo u bliskoj budućnosti mora biti u stanju djelovati jednako fluidno unutar World Wide Weba kao što to trenutno čini unutar granica računalne kutije.

Microsoft je, s druge strane, tvrdio da je njegov web preglednik doista "integriran", što znači da Internet Explorer koristi dio koda u sustavu Windows i sam sadrži kod koji je potreban Windowsu kako bi Windows ispravno radio. Izbacite Internet Explorer iz najnovije verzije Windowsa 95, Microsoft tvrdi, i rad Windowsa nužno je oštećen. Štoviše, Microsoft je naglasio da je *integracija* Internet Explorera zapravo postupan *proces* koji je u tijeku godinama, a puna integracija se očekuje s izdavanjem Windowsa 98, koji je Microsoft počeo isporučivati proizvođačima računala istog dana kada je Ministarstvo pravosuđa podnijelo zahtjev tužba (Gates 1997, 1998).

Opet, pitanje je li Microsoft prekršio svoj sporazum iz 1995. moglo se riješiti samo na sudu, kao što se na kraju i dogodilo u siječnju 1998. Microsoft je zapravo popustio zahtjevima Ministarstva pravosuđa pristajući ponuditi dvije verzije Windowsa 95, jednu s Internet Explorerom ikona dostupna na "radnoj površini" (zaslone koji se pojavljuje kada se Windows prvi put učita) i druga verzija bez ikone (ali s vezom na Internet Explorer kroz izbornik drugih Windows potprograma).

Iako je Microsoft popustio zahtjevima Ministarstva pravosuđa da se ponude dvije verzije Windowsa jedna s Internet Explorerom i jedna bez (Wilke 1998) još uvijek nije nužno slučaj da je Microsoft monopolist. Sve što je Ministarstvo pravosuđa učinilo jest dobiti još jedan sudski ovršiv sporazum od Microsofta, što je bitno drugačija stvar od dokazivanja da je Microsoft monopolist, čija je standardna definicija tvrtka koja se želi obogatiti ograničavanjem proizvodnje kako podići svoje cijene i profite na račun potrošača.

Mnogi pravni i ekonomski znanstvenici zaključili su da su antimonopolski zakoni češće korišteni za osujećivanje konkurencije nego za obuzdavanje monopola. Taj se ishod posebno povezivao s kršenjem antimonopolskog prava koje uključuje prodaju vezanu uz kupnju, što je vjerojatno konkretan prekršaj za koji bi Microsoft bio sankcioniran. Umjesto da je simptom monopolske moći, vezana prodaja općenito – a posebno Microsoftova strategija razvoja proizvoda – može se protumačiti kao razumljiv konkurentski odgovor od strane tvrtke koja nastoji maksimizirati dobit potrošača dok pokušava proširiti svoju prodaju i profit. Iz perspektive relevantne ekonomske literature, pobjeda Ministarstva pravosuđa može se protumačiti kao djelomična potvrda Microsoftove tvrdnje da je djelovao konkurentno.

Članak nepoznatog autora (2009) objašnjava da je, u skladu sa svojim ponašanjem kao odgovor na druge konkurentske prijetnje, Microsoft koristio nepoštene i anti- konkurentske taktike kako bi pokušao usporiti usvajanje Linuxa. Konkretno, Microsoft je iznosio i nastavlja iznositi široke, neutemeljene tvrdnje da programeri softvera koji distribuiraju Linux i ostale softvere otvorenog koda, kao i njihovi klijenti, krše Microsoftove patente. Međutim, iako je Microsoft tvrdio da je čak od 235 patenata možda prekršio 131, dosljedno je propustio identificirati koji su patenti sporni. Microsoftova taktika je širiti strah, neizvjesnost i sumnju o tome mogu li programeri i korisnici softvera otvorenog koda biti meta budućih tužbi za kršenje patenta i time ohladiti entuzijazam potrošača i potražnju za Linuxom i rješenjima otvorenog koda. Microsoft je radom privukao pozornost Europske komisije koja je osudila njegovo odbijanje da objavi informacije koje bi omogućile drugim operacijskim sustavima poslužitelja da se povežu sa osobnim računalima s Microsoftovim operativnim sustavom Windows. U odluci iz 2004 godine Komisija je utvrdila da ukoliko bi Microsoft uspio eliminirati druge operacijske sustave za poslužitelje kao konkurentske prijetnje, inovacija bi bila ozbiljno ograničena.

Unatoč agresivnom marketingu malim i srednjim poslovnim korisnicima i posebnom izdanju operacijskog sustava poslužitelja samo za te korisnike, Microsoft je učinio vrlo malo da odgovori na njihove potrebe. Umjesto toga on je prepakirao smanjenu verziju postojećeg proizvoda na razini poduzeća. Unatoč međunarodnom nadzoru Microsoftovog anti-konkurentskog ponašanja, nastavio je poduzimati slične nezakonite radnje kako bi uklonio konkurentske prijetnje. Jedina stvarna razlika je kako tumači i Bill Gates jest da je promijenio svoju praksu zadržavanja dokumenata.

BANASEVIC et al (2004) su naglasili da su ključ Microsoftove trajne dominacije mrežni učinci koji se odnose na aplikacije koje rade na Windowsima. Aplikacije koje su napisane u sustavu Windows neće raditi na drugim operativnim sustavima. Glavne prednosti koje potrošači imaju od određenog operativnog sustava za osobno računalo odnose se na broj i raznolikost aplikacija koje mogu pokrenuti na njemu. Slično tome, programeri softvera koji pišu aplikacije cijene platforme operativnih sustava koje im omogućuju da dopru do najvećeg broja korisnika. Postoji dakle samo ojačavajuća dinamika, jer što je veći broj korisnika danog poslovanja platformi sustava, veći je broj aplikacija koje programeri aplikacija pišu za tu platformu i obrnuto. ([newsletter-2004-2.vp \(europa.eu\)](http://newsletter-2004-2.vp.europa.eu) 2004.)

Reuters (2014) iznosi da je u ožujku 2014. godine, Evropska unija nametnula najveću antimonopolsku kaznu protiv Microsofta zbog kršenja pravno obavezujuće obaveze preuzete 2009. kako bi se osiguralo da potrošači u Europi imaju izbor načina na koji će pristupiti internetu, umjesto da koriste Microsoftov Internet Explorer pretraživač. Njegova istraga je pokazala da ažurirani softver izdat između svibnja 2011. i srpnja 2012. znači da 15 milijuna korisnika nije dobilo izbor. To je bio prvi put da je Komisija, antimonopolsko tijelo EU, izrekla novčanu kaznu kompaniji zbog neispunjavanja obaveza.

U svojoj tužbi, Barovićeva kaže da je tražila od Microsoftovog odbora da u potpunosti istraži kako je došlo do te greške i da poduzme mjere protiv svih direktora ili rukovodilaca koji nisu obavljali svoje dužnosti. Ona kaže da je Microsoft odgovorio da nije pronašao dokaze o kršenju fiducijarne dužnosti od strane bilo kojeg sadašnjeg ili bivšeg izvršnog direktora ili direktora. Microsoft je službeno odgovorio sljedećom izjavom,

" Barović je zatražila od odbora da ispita njen zahtjev i podnese tužbu protiv odbora i rukovoditelja kompanije", navodi se u izvještaju Microsofta. "Odbor je temeljno razmotrio njen zahtjev kako je tražila i nije našao osnovu za takvu tužbu." (<https://mspoweruser.com/bs/microsoft-board-sued-over-731-million-fine-by-antitrust-regulators-due-to-technical-issue/amp/>, 2014)

6. ŽALBA MICROSOFT-a NA ODLUKU KOMISIJE

Tržišni udio od 80 posto koji drži Microsoft ne predstavlja dokaz značajnog monopola ili tržišne moći. Kad bi Microsoft pokušao povećati svoju dobit ograničavanjem prodaje i podizanjem cijena, tada bi to ponašanje sigurno značilo da bi neostvarena prodaja ostala za ostalih šesnaest ili više postojećih proizvođača, da ne spominjemo bilo koji broj drugih softverskih tvrtki koje bi mogle imati operativne sustave u pohranu i koji su spremni preusmjeriti vrijeme i energiju svojih softverskih programera na razvoj novih operativnih sustava.

Izgledi alternativnih postojećih ili potencijalnih izvora operativnih sustava moraju barem navesti promatrače da se zapitaju je li Microsoft mogao postići svoju tržišnu dominaciju naplaćujući bilo što drugo osim cijena koje su usko usklađene s konkurentskim razinama. To što postojeći konkurenti nisu još brojniji ne govori nužno o Microsoftovoj monopolskoj praksi. Opet, nepostojanje postojećih konkurenata moglo bi se protumačiti kao rezultat Microsoftove *konkurentnosti* praksi. Microsoft možda naplaćuje tako nisku cijenu da druge tvrtke ne procjenjuju da je razvoj alternativnog operativnog sustava vrijedan potrebnog početnog ulaganja. (Četrdeset pet dolara za operativni sustav koji uključuje milijune redaka koda i prilično je moćan i jednostavan za korištenje ne čini se kao cijena koju bi monopolist izabrao.) Priznajući da ne postoje "komercijalno" održivi alternativni operativni sustavi, Čini se da Ministarstvo pravosuđa priznaje Microsoftov povoljan konkurentski položaj.

Jasno je da Microsoft ima "tržišnu snagu" do određenog stupnja, kao i gotovo sve tvrtke koje prodaju na tržištima diferenciranih proizvoda; inače, Ministarstvo pravosuđa ne bi imalo razloga za zabrinutost zbog monopolskog statusa Microsofta. Ali sigurno je da je ta moć uvelike ograničena ekonomskim interesima njegovih investitora - uključujući Billa Gatesa - čija kritična komponenta mora biti tržišna vrijednost Microsoftovih dionica. Nitko ne sumnja da bi Microsoft mogao u ovom trenutku ili u bliskoj budućnosti podići cijenu Windowsa ograničavanjem prodaje, s posljedicom da bi njegovi prihodi mogli porasti dok bi njegovi troškovi proizvodnje pali (zbog niže proizvodnje), ali taj tijek radnje ne bi nužno značio da Microsoft slijedi najbolje interese svojih dioničara. Prihodi tvrtke zapravo bi mogli pasti više nego što su pali troškovi, jer bi prodana količina mogla pasti proporcionalno više od odgovarajućeg povećanja cijene kako se kupci prebacuju na operativne sustave koje nude drugi postojeći konkurenti.

- Zašto su kamate važne? Pad kamatnih stopa povećava sadašnju diskontiranu vrijednost izgubljenih budućih profita, što znači da je povećanje trenutne cijene manje privlačna strategija za bilo koju tvrtku koja ima tržišnu moć (ili misli da ima). Što su sadašnje i očekivane buduće kamatne stope niže, Microsoft (ili bilo koja druga tvrtka) ima manje poticaja da danas vrši svoju tržišnu kontrolu i više poticaja da djeluje konkurentno, to jest da drži niske cijene (ili smanjiti ih) i povećati svoj tržišni udio. Jedan vjerojatan razlog zašto se Microsoft optužuje da je tako agresivan konkurent u isto vrijeme kada se optužuje da je monopolist (dominantni prodavač) je taj što je tvrtka racionalno reagirala na prevladavajuće ekonomske uvjete: niske kamatne stope potiču sadašnje agresivno konkurentsko ponašanje, što zauzvrat može otežati život drugim

konkurentima koji moraju zadovoljiti Microsoftova smanjenja stvarnih cijena njegovih proizvoda. Štoviše, Microsoftova konkurentnost može biti osnažena njegovim saznanjem da će niske kamatne stope potaknuti druge softverske tvrtke da budu konkurentnije na tržištu (i zahtjevnije prema Ministarstvu pravosuđa u političkoj areni).

Nigdje u pritužbi Ministarstva pravosuđa Microsoft se ne optužuje za podizanje cijene, kao što bi se očekivalo od svakog monopolista dostojnog tog imena. Razlog za izostanak naplate cijene je jasan: nominalna cijena Windowsa koju plaćaju proizvođači računala navodno je ostala nepromijenjena na 45 dolara u posljednjih šest godina. Ta postojanost nominalne cijene znači da *stvarna* cijena Windowsa (cijena prilagođena inflaciji) pala je u tom razdoblju za oko 18 posto. Zapravo, stvarna cijena je pala još više, jer su Windowsi kontinuirano poboljšavani u posljednjih šest godina u smislu snage i jednostavnosti korištenja. Microsoft sada predlaže ugradnju Internet Explorera u Windows bez dodatnih troškova, što je neizravan način ponovnog snižavanja stvarne cijene Windowsa. Takva smanjenja stvarne cijene proizvoda nisu ono što bi se očekivalo u svjetlu udžbeničkog tretmana monopola. Oni su ono što bi se očekivalo od konkurentne tvrtke koja vidi važnu ekonomiju za potrošače, kao i za samu tvrtku, od stjecanja tržišnog udjela.

➤ Poseban slučaj "mrežnih učinaka"

Nasuprot tome, kaže se da tržište računalnih programa pokazuje "mrežne učinke" ili "mrežne eksternalije". Dakle, vrijednost proizvoda za bilo koju osobu ovisi o tome koliko ga ljudi koristi: što je veći broj ljudi koji koriste program, to je veća individualna i kolektivna vrijednost programa, a time i veći će biti broj ljudi koji ga kupuju (Rohlfis 1974; Katz i Shapiro 1985; McAndrews 1997). Stoga se može očekivati da će buduća potražnja za proizvodom porasti s trenutnim kupnjama, što implicira da čak i monopolna tvrtka u takvoj industriji ima razlog koji nije primjenjiv na tradicionalne monopole (odsustvo mrežnih vanjskih učinaka) za održavanje niskih trenutnih cijena: na taj način, monopolist može stimulirati buduću potražnju i, kada se povećana potražnja materijalizira, podići cijenu kojom se maksimizira profit.

Štoviše, što je veći tržišni udio poduzeća, to je veći poticaj poduzeću da drži nisku svoju trenutnu cijenu. Uz prisutnost mrežnih eksternalija, sva dodatna buduća prodaja potaknuta današnjim niskim cijenama pripada isključivo dominantnoj tvrtki; to jest, koristi od poticane buduće prodaje ne prelijevaju se na druge proizvođače kao što bi to bilo na teorijskom

savršeno konkurentnom tržištu, na kojem su proizvodi konkurenata savršeno zamjenjivi. Dominantni proizvođač može povećati svoju dominaciju jednostavno zato što svi očekuju da će njegova dominacija rasti. Ako potrošači imaju koristi od eksternalija mreže, htjet će se pridružiti mreži dominantnog proizvođača jer njihova očekivanja njegove (rastuće) dominacije impliciraju veće buduće koristi.

Odvjetnici Ministarstva pravosuđa i Microsoftovi kritičari smatraju da je postavljanje niske (ako ne padajuće) trenutne cijene, ili čak nulte cijene, ponašanje koje je u skladu s radnjama monopolista koji maksimizira profit, s obzirom na postojanje mrežnih učinaka. Niske cijene danas mogu dovesti ne samo do veće prodaje danas i još veće prodaje u budućnosti, već niske cijene poduzeća mogu potaknuti očekivanja potrošača o njegovoj dominaciji koja, neovisno o današnjoj cijeni, može pridonijeti dominaciji poduzeća danas i u budućnosti. U skladu s tim, Ministarstvo pravosuđa može tvrditi da mora djelovati sada kako bi spriječilo monopolno određivanje cijena i ograničenja proizvodnje u budućnosti.

Buduća cijena operativnog sustava doista bi mogla biti povećana, ali takvo povećanje cijene potrošači mogu očekivati čak i na potpuno konkurentnom tržištu. Razlog je već naveden u slučaju za preventivne antimonopolske radnje: mrežni učinci. Postojanje takvih vanjskih učinaka implicira neodrživo nisku trenutnu cijenu koja se održava na niskom nivou kako bi se generirali mrežni učinci koji će povećati vrijednost programa za njegove korisnike, što će zauzvrat dovesti do više tržišne cijene u nekom kasnijem trenutku jednostavno zbog implicirane budućnosti povećanje potražnje. Viša buduća cijena ne bi nužno značila da su potrošači bili iskorištavani. Oni bi mogli platiti više za program u budućnosti, ali bi tada također dobili veću vrijednost zbog većeg broja ljudi koji ga koriste.

Argument mrežne eksternalije počiva na pretpostavci potrošačke racionalnosti koja se ne može ograničiti na razmatranje utjecaja današnjih niskih cijena na buduću tržišnu dominaciju. Od potrošača se također mora očekivati da predvide, na grub i spreman način, monopolsku cijenu koju bi dominantni proizvođač mogao naplatiti u budućnosti. Sama anticipacija te više buduće cijene u najmanju ruku bi oslabila sposobnost tvrtke da naplaćuje monopolsku cijenu u budućnosti, jer racionalni potrošači - posebno veliki korporativni kupci s velikim financijskim posljedicama koje ovise o njihovim odlukama o kupnji, i sada i u budućnosti ograničili bi svoje kupnje po trenutnim cijenama, kupujući više proizvoda budućih konkurenta budućih monopolista kako bi spriječili mogućnost iskorištavanja u budućnosti. Ali čak i da ponašanje potrošača nije usmjereno prema budućnosti, dominantna

tvrtka bi i dalje oklijevala naplatiti buduću cijenu znatno veću od troškova jer bi bili postignuti vanjski učinci mreže i, iz upravo navedenih razloga, takva strategija bi pozvala konkurente 'ulazak na tržište. Dominantna tvrtka suočena s mrežnim eksternalijama ne bi željela biti percipirana kao sposobna za iznuđivanje monopolskih cijena i profita. Takva bi percepcija smanjila njegovu sposobnost da postigne tržišni udio i da iskoristi ekonomiju razmjera u proizvodnji koju smatra najprofitabilnijom.

Čini se da odvjetnici Ministarstva pravosuđa ne razumiju da Microsoft vjerojatno nikada ne bi mogao postići svoju tržišnu dominaciju da se u prošlosti ponašao kao monopolist ili pokazivao znakove da će djelovati kao monopolist u budućnosti (što je sada sadašnjost). Slično, ako bi ukazivalo na to da će djelovati kao monopolist u budućnosti, što dovodi do vjerojatnosti da će njegova dominacija operativnih sustava erodirati, programeri softvera sigurno bi predvidjeli takav razvoj u svom pisanju programa i marketinškim planovima. U nadi da će iskoristiti prednosti mrežnih učinaka koji djeluju obrnuto, konkurentski proizvođači operativnih sustava imali bi poticaje apsorbirati barem dio troškova prebacivanja za softverske tvrtke i potrošače.

Drugo, pravni lijekovi koje Ministarstvo pravosuđa traži mogli bi zapravo smanjiti mrežne koristi za pisce aplikacijskog softvera i potrošače ako učine ono što su namjeravali učiniti, naime, smanje Microsoftovu dominaciju na tržištu operativnih sustava. Iako bi takve akcije očito bile blagodat za Microsoftove konkurente, a prednosti za potrošače nisu tako jasne.

Treće, pobjeda Ministarstva pravosuđa mogla bi potaknuti Microsoft da razvije strategiju određivanja cijena i razvoja proizvoda nalik na monopol jednostavno zato što bi njegova vlasnička prava na njegov operativni sustav i na "stolno računalo" bila ugrožena. Microsoft bi mogao zaključiti da bi politika snižavanja cijena, poboljšanja proizvoda i održavanja prihvatljivosti operativnog sustava kao industrijskog standarda samo doprinijela njegovim budućim zakonskim zahtjevima, što bi moglo dovesti do toga da Microsoft smanji svoj tržišni udio povećanjem trenutnog i budućim cijenama i obuzdavanju budućih poboljšanja proizvoda, s namjerom da podigne svoju dobit iznad onoga što bi bila da je morala naplatiti zakonske račune.

Čini se da je Microsoft ipak spreman naplatiti te pravne račune. Braneći svoje "pravo na inovaciju", Gates je prekinuo pregovore o nagodbi u jedanaest sati kada se usprotivio zahtjevu Ministarstva pravosuđa da Netscapeov web preglednik bude uključen u svaku isporučenu

jedinicu Windowsa (Gates 1998). Taj predloženi "lijek" još jednom dokazuje da se antitrust uglavnom odnosi na zaštitu konkurenata, a ne na povećanje dobrobiti potrošača.

Jedna od temeljnih antimonopolskih optužbi protiv Microsofta jest da je nezakonito koristio svoju dominaciju na tržištu računalnih operativnih sustava kao polugu da prisili proizvođače računala da instaliraju njegov web preglednik, Internet Explorer, kao uvjet učitavanja Windowsa na sve jedinice koje isporuče. Claytonov zakon učinio je takve vezane prodaje nezakonitima na temelju teorije da onemogućuju konkurentske tržišne prilike. Prodavači suparničkih web preglednika stavljeni su u nepovoljniji položaj jer je Microsoft ugovorom zaključao veliki postotak njihovih potencijalnih kupaca u svoj vlastiti softverski proizvod za pregledavanje weba. Ako Internet Explorer bude unaprijed instaliran na svim novim računalima koja se isporučuju sa sustavom Windows, Microsoft će imati nepravednu prednost dok potrošači odlučuju koji će web preglednik koristiti. Normalno funkcioniranje slobodnog i otvorenog konkurentnog tržišta time će biti u kratkom spoju, a Microsoft će pojačati svoj monopol proširivši ga s tržišta za "vezujuću robu" (operativni sustav) na tržište za "vezane dobro" (web preglednik). (<https://www.independent.org/publications/tir/article.asp?id=322> , 1998/99)

Prizivni sud [SAD-a] donio je odluku o Microsoftovoj žalbi 28. lipnja 2001. Sud žalbi: (i) potvrdio da je Microsoft djelovao nezakonito u zaštiti svog monopola; (ii) obrnuto nalaz da je Microsoft nezakonito monopolizirao tržište web preglednika; (iii) poslati natrag u niži sud za ponovno razmatranje pitanja je li Microsoft nezakonito vezao svoje dominantan PC operativni sustav sa svojim web preglednikom; i (iv) poslati natrag nižem sudu za ponovno razmotriti pitanje prikladnog pravnog lijeka za Microsoftovo kršenje. Sjedinjene Države i Microsoft dogovorili su nagodbu 2. studenog 2001. Dana 6. studenoga 2001. potpisana je i ova nagodba (u nešto izmijenjenom obliku). od strane država New York, Illinois, Sjeverna Karolina, Kentucky, Michigan, Ohio, Wisconsin, Louisiani i Marylandu. Dana 1. studenog 2002. Okružni sud SAD-a donio je presudu („SAD Presuda“) koja je (i) u biti usvojila američku nagodbu; i (ii) odbio pravni lijek prijedloga devet "država koje se ne naseljavaju". (<http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/cases/decisions/37792/en.pdf>)

Sud je za potrebe revizije ispitao dokumentaciju dostupnu u Komisiji i razgovarao s osobljem Komisije. Kad je riječ o kontroli koncentracija, Sud je proveo reviziju dokumenata o 13 predloženih koncentracija koje su od 2010. do 2017. godine prijavljene Komisiji u skladu s Uredbom o koncentracijama. Kad je riječ o borbi protiv monopola, Sud je proveo reviziju uzorka od 37 predmeta u kojima je Komisija počela provoditi ispitni postupak tijekom tog razdoblja, ali je pregledao i izvješća i ostalu dokumentaciju o aktivnostima za 2018. i 2019. godinu. Sud je na temelju uzorka od 38 predmeta ispitao i analizu prijave nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje koju je izradila Komisija u skladu s člankom 11. Uredbe br. 1/2003, odnosno slučajeve u kojima je nacionalno tijelo nadležno za tržišno natjecanje službeno obavijestilo Komisiju o pokretanju nacionalnog protumonopolskog ispitnog postupka ili je podnijelo nacrt provedbene odluke. Sud je sve predmete odabrao na temelju kriterija rizika.

[\(EU audit report: European Commission's merger control and antitrust proceedings: a need to scale up market oversight \(europa.eu\), 2020\)](#)

Microsoft se žali na antimonopolsku presudu iz ožujka 2004. koju je donijela Komisija, izvršno tijelo EU. Nakon što mu je naloženo da plati kaznu od 613 milijuna dolara i objavi sučelja za svoje sustave kako bi konkurentima omogućio među operativnost, Microsoft je nedavno krenuo u ofenzivu protiv Komisije, tražeći od tijela da otvori rasprave o tome treba li Microsoft kazniti zbog nepopustljivosti serverskog protokola, zahtjev koji je Komisija odbila. Microsoft se također žali da je nepristrani računalni znanstvenik povjerenik dao poslovnim neprijateljima tvrtke povlašteni pristup informacijama.

Iako možda ima prostora za poboljšanje u antimonopolskim postupcima Komisije, čini se jasnim da Microsoft nije ispunio zahtjev Komisije da tvrtka dopusti konkurentima interoperabilnost s njegovim serverskim protokolima. Microsoft tvrdi da je zadovoljio zahtjeve Komisije za ponudu dokumentacije za protokole tvrtke - poput onih za dijeljenje datoteka, ispis i autentifikaciju - ističući da je isporučio opsežnu dokumentaciju i stvorio program kroz koji su konkurenti mogli vidjeti izvorni kod Windowsa, koji tvrtka naplaćuje kao "krajnju dokumentaciju".

Međutim, Komisija je rekla da se dokumentacija koju je Microsoft dostavio smatra "nepotpunom, netočnom i neupotrebljivom". Izvorni kod ne utjelovljuje ultimativnu dokumentaciju skupa protokola, kao što Microsoft tvrdi, a uvjeti licenciranja pod kojima je

Microsoft ponudio pristup kodu mogli bi programere otvorenog koda ostaviti ranjivima na pravni napad.

Microsoft je odgovorio da njegovi napori nisu bili osmišljeni tako da uzmu u obzir grupe otvorenog koda. Budući da je softver otvorenog koda u mnogim područjima najvažnija konkurencija Microsoftu, nijedan pokušaj poboljšanja interoperabilnosti u dobroj vjeri ne bi mogao isključiti ove skupine.

Microsoft prepoznaje vrijednost interoperabilnosti. Imajući na umu potrebe poslovnih korisnika; tvrtka je prije gotovo dvije godine sklopila značajan sporazum o interoperabilnosti s glavnim rivalom Sun Microsystems-om. Omogućujući Microsoftovim proizvodima da igraju u okruženjima više dobavljača, interoperabilnost također pomaže Microsoftu šireći tržište za njegove proizvode.

(<https://www.proquest.com/docview/198585213?parentSessionId=gDTk%2F0TyJ55H4W8WoyNoSv%2FXwcnXfIIDtgNkTKStN1Q%3D&pq-origsite=summon&accountid=47665>, 2006)

Microsoft je tvrdio da bi prisilno licenciranje njegovih tehnologija sučelja, koje su zaštićene pravima intelektualnog vlasništva, smanjilo ne samo njegove vlastite poticaje za ulaganje u istraživanje i razvoj, već i poticaje njegovih konkurenata, koji bi jednostavno čekali da im tehnologiju isporuče dominantne tvrtke. Microsoft je nadalje tvrdio da su pravna rješenja prekršile minimalne standarde zaštite intelektualnog vlasništva predviđene međunarodnim sporazumom o TRIPS-u, koji su potpisale i Europska zajednica i države članice. Međutim, CFI je odbio ispitati odredbe TRIPS-a na temelju toga da međunarodni sporazumi nemaju prednost nad primarnim pravom Zajednice, a u svakom slučaju Sporazum TRIPS-a omogućio je državama članicama da donesu odredbe za ograničavanje zlouporabe prava intelektualnog vlasništva protiv tržišnog natjecanja. Ovaj članak ispituje probleme koji proizlaze iz ove pozicije: prvo, je li *Microsoftova* odluka TRIPS usklađena? Drugo, u kojoj je mjeri EU vezan za svoje obveze prema Sporazumu TRIPS? (vidjeti detaljnije u navedenom članku)

Subramanian (2010) *Microsoft je tvrdio da njegova prava intelektualnog vlasništva predstavljaju 'vrijedne' komercijalne informacije, posebno zato što informacije podrazumijevaju značajna ulaganja, a prisilno licenciranje istih imalo bi značajan utjecaj na njegovu sposobnost normalnog iskorištavanja prava intelektualnog vlasništva . Vijeće WTO-a u Sjedinjenim Američkim Državama – odjeljak 110(5) Zakona o autorskim pravima smatralo je da 'normalno' iskorištavanje jasno znači nešto manje od potpunog*

korištenja isključivog prava. Ullrich tvrdi da, s obzirom na to da priroda i opseg odredaba TRIPS-a koje se odnose na ograničavanje zlouporabe protiv tržišnog natjecanja nisu jasno utvrđeni, one se 'ne smiju uzimati ozbiljno'. Unatoč tome, zahtjev dosljednosti u člancima 8. stavku 2. i članku 40. stavku 2. Ullrich je priznao kao "upozorenje protiv pretjerane primjene politike tržišnog natjecanja" tako da vlasti ne smiju koristiti antitrustovsku regulativu kao izgovor za potkopavanje zaštita prava intelektualnog vlasništva zajamčena TRIPS-om. Stoga se čini da su odredbe o tržišnom natjecanju u Sporazumu TRIPS bile 'zamišljene kao pravilo ograničavanja nacionalne politike tržišnog natjecanja, a ne kao norma koja informira pravilan razvoj takve politike'. (<https://academic.oup.com/ejil/article/21/4/997/418172>, 2010)

Prema Tematskom izvještaju Revizornog suda (2020) djeluju na vlastitu inicijativu, a njihove su odluke obvezujuće u predmetnoj državi članici. Postupajuća pravila i visina novčanih kazni i dalje su u potpunosti u nadležnosti država članica koje podliježu mjerama usklađivanja propisanim Direktivom 2019/19. U skladu s nacionalnim zakonodavstvom države članice u određenim okolnostima mogu primijeniti stroža pravila o tržišnom natjecanju kako bi jednostrano provodila i izricala više ili niže novčane kazne od kazni Komisije. Tim decentraliziranim pristupom „usporedne provedbe” znatno su proširile područje primjene protumonopolskih pravila EU-a, no Komisija i dalje snosi krajnju odgovornost za to da nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje ujednačeno primjenjuju pravila. Komisija je također nadležna za donošenje odluka koje se primjenjuju u cijelom Europskom gospodarskom prostoru (države članice EU-a, Island, Lihtenštajn i Norveška). Usporedna provedba protumonopolskih pravila EU-a zahtijeva blisku suradnju Komisije i nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje. U tu su svrhu Komisija i nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje osnovali Europsku mrežu za tržišno natjecanje (ECN)¹², mehanizam u okviru kojeg odlučuju koje će tijelo biti nadležno za tržišno natjecanje ispitati predmet i razmjenjuju informacije o ispitnim mjerama i provedbenim odlukama koje namjeravaju donijeti. U okviru ECN-a također djeluje savjetodavni odbor, koji čine predstavnici nacionalnih tijela nadležnih za tržišno natjecanje i s kojim se Komisija mora savjetovati prije donošenja konačnih odluka u vezi s tržišnim natjecanjem. ¹³. Nacionalni sudovi imaju komplementarnu ulogu u provedbi jer se bave sporovima između privatnih stranaka koji obuhvaćaju pitanja o protumonopolskim pravilima EU-a. Odluka Komisije ne može se poništiti odlukama nacionalnih sudova¹³. ¹⁴. Nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje imaju znatne diskrecijske ovlasti pri odlučivanju o tome hoće li pokrenuti ispitni postupak o povredi pravila i koje će kazne izreći. U tim odlukama, koje su obvezujuće za državno

područje predmetne države članice, moraju poštovati načela utvrđena u odlukama Komisije ili suda. Obavijesti i smjernice Komisije u području provedbe protumonopolskih pravila nisu obvezujuće za nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje, ali utječu na njihove odluke. Nacionalni sudovi od Komisije mogu zatražiti mišljenja o tumačenju pravila EU-a o tržišnom natjecanju i podnijeti zahtjeve za prethodnu odluku Sudu EU-a. Kad Komisija pokrene vlastiti ispitni postupak, nacionalna tijela nadležna za tržišno natjecanje više nisu uključena u konkretni predmet.

7. RASPRAVA

Činjenica koja mi je potaknula mišljenje o komentarima autora kroz prijašnje godine je relevantna jer se 1998. godine stav autora McKenzie I Shughart II kosi sa ostalim autorima i izvorima. Zazapala sam da oni preispituju odluku većine autora i Komisije da li je Microsoft zaista monopolist.

Doktrina „nevidljive ruke“ Adama Smitha je primjenjivana u privredama u kojima su sva tržišta savršeno konkurentna. U tom slučaju tržište će efikasno alocirati resurse. Tako da će ta privreda proizvoditi na svojoj granici mogućnosti. Međutim kad je Microsoft dovoljno jak da utječe na cijene proizvoda i usluga, javlja se određen stupanj nesavršene, nepotpune, neperfektna i nelojalne konkurencije. Društva „upadaju“ unutar svoje Granice proizvodnih mogućnosti a monopolist određuje svoju cijenu kako bi zaradio dodatne profite. Proizvodnja tog dobra se smanjuje ispod najefikasnije razine a trpi efikasnost gospodarstva. Na tržištu postoji velik broj diferenciranih proizvoda i usluga, a ne mogu se ukomponirati u Microsoftovu inovaciju. Još jedna činjenica je da postoji malen broj takvih proizvođača i nema dovoljne kontrole koje bi osigurale da se cijene određuju prema troškovima proizvodnje. U takvoj situaciji svojstvo nevidljive ruke bi moglo nestati.

Zato tada nastupa Komisija sa svojim ovlastima. Mogućnost pravednog rješavanja problema u skladu ravnoteže na tržištu. Mnogi će se čuditi da Antitrustovski zakon u Americi pored Shermanovog i Claytonovog zakona nije uspio sve regulirati. No, to je dovoljno dobar primjer Komisiji od čega da počne primjenu u svoju korist. Mnoge regulative članaka su doprinosile malo pomalo preokret u korist Komisije. No, ipak Direktiva donosi snažan procvat obrane.

Prednosti velikih tehnoloških tvrtki i digitalnih platformi s kojima oni upravljaju jest mogućnost prenošenja tržišne snage s jednog tržišta na geografski udaljeno tržište. Tako se stvara cijeli jedan digitalni ekosustav sa razlijevajućim tj. tzv. Spill-over efektom. Prvenstven problem je prikupljanje korisničkih podataka koje su korisne i potrebne svim digitalnim platformama. Upravo to otuđenje podataka dovodi do konfliktne i velike paradigme zašto potrošač ne može konstruirati svoje pravo korištenja Office-a ukoliko je bio registriran na profilu. Ukoliko taj stari profil iskoristi i ne produži ugovor, dolazi do interferencije novog računa. Jedino Komisija vidi da je to pitanje u kojem se treba zaštititi potrošač jer je to značajan čimbenik kvalitete u tržišnom natjecanju. To su prvobitni razlozi stvaranja marže monopoliste koji nanosi štetu odbijanja isporuke i vezivanje podataka. Zbog toga bi se Komisija trebala ujediniti sa SAD-ovim postupcima, kako bi lakše izregulirati ravnotežu tržišne utakmice.

8. ZAKLJUČAK

Adam Smith je otkrio značajno svojstvo tržišta potpune konkurencije. Pod savršenom konkurencijom i bez manjkavosti tržišta, tržište će proizvesti onoliko korisnih dobara i usluga iz raspoloživih resursa koliko je to moguće. Ali tamo gdje prevladavaju monopoli ili eksternalije ili mrežni učinci, efikasnosti nevidljive ruke mogu biti uništena.

Monopolska moć rezultira u cijenama koje su veće od troškova i potražnji potrošača, koja je ispod razine efikasnosti. Microsoft jest monopolist jer ne postoji niti jedan drugi proizvođač u tom gospodarskom sektoru koji može proizvesti dobar supstitut njegovom proizvodu a da se može spojiti i nadograditi postojeći nedostajući softver. To je postigao sa interoperabilnosti i isključivanjem povezanosti arhitekture sa potrebitim softverskim komponentama. No, međutim nije isključivi monopolist jer izolirani monopolisti moraju surađivati sa konkurencijom iz drugih privrednih sektora. Zato i jest ulagao u Apple. I na dugi rok niti jedan monopolista nije siguran od napada konkurenta. I uviđam da Komisija uveliko doprinosi tome. Stoga je jako bitno da je ona okosnica prava i reda u zakonu trgovine.

9. Popis slika:

Slika 1. Prikaz Članka 101. i 102. ; Izvor: [EU audit report: European Commission's merger control and antitrust proceedings: a need to scale up market oversight \(europa.eu\)](#) (2020.)

Slika 2. Prikaz primjene odluke u slučaju antimonopola: Izvor: <http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/cases/decisions/37792/en.pdf> , (2004.)

Slika 3. Prikaz kontrole koncentracija na EU tržištu; Izvor: [EU audit report: European Commission's merger control and antitrust proceedings: a need to scale up market oversight \(europa.eu\)](#) (2020.)

Slika 4. Godišnji prikaz Komisijske regulacije; Izvor: [The Evolution of EU Antitrust Policy: 1966–2017 \(nsk.hr\)](#) [The Evolution of EU Antitrust Policy: 1966–2017 - Ibáñez Colomo - 2020 - The Modern Law Review - Wiley Online Library](#), 2020.

Graf 1. Savršena diskriminacija cijena; Izvor: [Untitled-42 \(srce.hr\)](#),(2006.)

10. LITERATURA:

1. Banašević, N. , HUBY, J. PENA CASTELLOT Miguel and SITAR, Oliver Directorate-General Competition, unit C-3, and Henri PIFFAUT, Directorate-General Competition, unit C-4 (2004) „ Commission adopts Decision in the Microsoft case“, <raspoloživo na : [newsletter-2004-2.vp \(europa.eu\)](#) > [pristupljeno 12.04.2023.]
2. Brenninkmeijer, A. (2020), “ Kontrola koncentracija i protumonopolski postupci u EU-u koje provodi Komisija: potrebno je povećati nadzor nad tržištem“ <raspoloživo na: [EU audit report: European Commission's merger control and antitrust proceedings: a need to scale up market oversight \(europa.eu\)](#) >[pristupljeno 20.04.2023.]

3. Colomo, Pablo Ibáñez and Kalintiri, Andriani, (2020) „The Evolution of EU Antitrust Policy: 1966–2017 (nsk.hr), The Modern Law Review Volume 83, Issue 2, First published: 29 January 2020 < raspoloživo na: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.nsk.hr/doi/epdf/10.1111/1468-2230.12503> [pristupljeno 04.06.2023.]
4. Chee, Foo Yun (2023), „ Exclusive: Microsoft hit with EU antitrust complaint by German rival“ <raspoloživo na: <https://www.reuters.com/technology/microsoft-faces-german-rivals-eu-antitrust-complaint-its-teams-office-2023-07-20/>>[pristupljeno 25.07.2023.]
5. Curley, Duncan (2008), „ Interoperabilnost i druga pitanja na sučelju IP-a i protiv povjerenja: Microsoftov slučaj EU-a“ , < raspoloživo na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1747-1796.2008.00345.x> > [pristupljeno 04.06.2023.]
6. Europska komisija, Glavna uprava za tržišno natjecanje, „Pravila prava tržišnog natjecanja EU-a primjenjiva na provedbu antimonopolnog prava“ . *Vol. I, Opća pravila* , Ured za publikacije, 2011., < raspoloživo na: <https://data.europa.eu/doi/10.2763/49141>> [pristupljeno 13.09.2023.]
7. Foroohar, R., (2020.) , <raspoloživo na : ([Regulatori EU-a i SAD-a nadziru "monopol" velike tehnologije i digitalne tehnologije | Financial Times \(ft.com\)](https://www.ft.com/content/2020/06/04/eu-regulators-digimonopoly)) [pristupljeno 04.06.2023.]
8. GAUER et al. , (2004) , Directorate-General Competition, units A-3 and A-4, <raspoloživo na: https://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/cpn2004_2.pdf > [pristupljeno 04.06.2023.]

9. Genakos, Cristos, Kühn, Kai-Uwe and Van Reenen, John, The European Commission versus Microsoft: competition policy in high-tech industries (2007) <raspoloživo na : https://www.researchgate.net/publication/30524480_The_European_commission_versus_Microsoft_competition_policy_in_high-tech_industries https://eu.docworkspace.com/d/sIBDrq_1Wu9vCpwY > [pristupljeno 04.06.2023.]
10. Harz, M.H., (1997), „ Dominacija i dužnost u Europskoj uniji: pogled kroz Microsoft Windows na doktrinu osnovnih objekata“, <raspoloživo na : https://scholar.google.hr/scholar?start=10&q=microsoft+against+EU&hl=hr&as_sdt=0,5#d=gs_qabs&t=1695476442675&u=%23p%3DDthq5vWIXSQJ > [pristupljeno 04.06.2023.]
11. Ivezic, B. (2013.), „ **EK zbog monopola kaznio Microsoft sa 561 milijun eura**“, <raspoloživo na : <https://www.poslovnih.hr/sci-tech/ek-zbog-monopola-kaznio-microsoft-sa-561-milijun-eura-233040> > [pristupljeno 04.06.2023.]
12. Kerber, W. i Schmidt, C. (2008.), „Microsoft, odbijanje licenciranja prava intelektualnog vlasništva i test ravnoteže poticaja Europske komisije“ < raspoloživo na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1297939> [pristupljeno 04.06.2023.]
13. Kühn, Kai-Uwe and Van Reenen, John, 2008. , „Interoperability and Market Foreclosure In the European Microsoft Case“ <Raspoloživo na: [Microsoft Word - kvr_lyons_msft_3_.doc \(lse.ac.uk\)](#) > [pristupljeno 04.06.2023.] > [pristupljeno 04.06.2023.]
14. Laina, Flavio and Laurinen, Elina , (2013), „Postupak nagodbe u vezi s kartelima EU-a: trenutno stanje i izazovi“, <Raspoloživo na: <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpt036> > [pristupljeno 04.06.2023.]

15. Lorenz, Moritz, „ An introduction to EU competition law, <raspoloživo na: www.cambridge.org/9781107018174 > [pristupljeno 04.06.2023.]
16. [McKenzie](#), Richard B. i [Shughart II](#) William F., (1998) „[Je li Microsoft monopolist?: Neovisni pregled: Neovisni institut“ \(independent.org\)](#) <raspoloživo na : <https://www.independent.org/publications/tir/article.asp?id=322> > [pristupljeno 04.06.2023.]
17. Morović, H., 2005.,“ANTITRUST LEGISLATION AS AN INSTRUMENT OF ECONOMIC POLICY“, <raspoloživo na : [Untitled-42 \(srce.hr\)](#) > [pristupljeno 04.06.2023.]
18. Net Le, 2004. „*Microsoft Europe and Switching Costs*“, *World Competition* [Volume 27, Issue 4](#) pp. 567 – 594, <raspoloživo na : <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/World+Competition/27.4/WOCO2004030> <https://doi.org/10.54648/woco2004030>> [pristupljeno 04.06.2023.]
19. Publikacija, „ Politika Europske unije: Tržišno natjecanje, Poboljšavanje funkcioniranja tržišta „ (2014.) [NA0614035HRC.indd \(europa.eu\)](#) <raspoloživo na : http://europa.eu/pol/index_en.htm> [pristupljeno 04.06.2023.]
20. Reuters 2014. , „ **Upravni odbor Microsofta tužio antimonopolske regulatore novčane kazne za preko 731 miliona dolara zbog tehničkog problema**“, <raspoloživo na : <https://mspoweruser.com/bs/microsoft-board-sued-over-731-million-fine-by-antitrust-regulators-due-to-technical-issue/amp> > [pristupljeno 04.06.2023.]
21. Reuters, 2023., <raspoloživo na : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1297939> [pristupljeno 04.06.2023.]
22. Smith, Seagrurn „Microsoft i Europska unija sučeljavaju se zbog zabrinutosti za privatnost na internetu,“ 1 *Duke Law & Technology Review* 1-8 , 2002 , Raspoloživo na : <https://scholarship.law.duke.edu/dltr/vol1/iss1/56>) > [pristupljeno 04.06.2023.]

23. Subramanian, S. (2010.), “Obveza EU-a prema Sporazumu o TRIPS-u: Microsoftova odluka EU-a „ <raspoloživo na : <https://academic.oup.com/ejil/article/21/4/997/418172>) > [pristupljeno 04.06.2023.
24. ŠIMUNOVIĆ, Dopuštene i zabranjene ugovorne odredbe kod ugovora... Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 37, br. 3, 1319-1348 (2016), <raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/file/255375> > [pristupljeno 04.06.2023.]
25. Šmejkal, V. (2020.) CONCENTRATIONS IN DIGITAL SECTOR - A NEW EU ANTITRUST STANDARD FOR “KILLER ACQUISITIONS” NEEDED? <raspoloživo na : [srce.hr](https://www.srce.hr) > [pristupljeno 04.06.2023.]
26. Tematsko izvješće Europskog revizorskog suda., 2020., „Kontrola koncentracija i protumonopolski postupci u EU-u koje provodi Komisija: potrebno je povećati nadzor nad tržištem“, <Raspoloživo na: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR20_24/SR_Competition_policy_HR.pdf> [pristupljeno 04.06.2023.]
27. Wils, Wouter P.J. , (2013.) „ Ten Years of Regulation 1/2003-A Retrospective“, *Journal of European Competition Law & Practice*, Volume 4, Issue 4, August 2013, Pages 293–301, Desetogodišnja retrospektiva uredbe 1/2003-A | Časopis za europsko pravo tržišnog natjecanja i praksu | Oxfordski akademik ([oup.com](https://academic.oup.com)) <raspoloživo na: <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpt038>> [pristupljeno 05.06.2023.]
28. Internetski izvor : „Commission of the European Communities v. Microsoft Corporation“, EUROPEAN COMMISSION Decision Relating to a Proceeding under Article 82 of the EC Treaty Case COMP/C-3/37.792 Microsoft (March 03, 2004) <Raspoloživo na: <http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/cases/decisions/37792/en.pdf> >[pristupljeno 20.04.2023.]

29. Internetski izvor: (2011) EU competition law: Rules Applicable to Antitrust Enforcement- General Rules , , <Raspoloživo na: <https://data.europa.eu/doi/10.2763/49141>>[pristupljeno 20.04.2023.]
30. Internetski izvor: (2023) „Ispitivanje značaja Microsofta za tržišno natjecanje na svim tržištima“ , <raspoloživo na :https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Meldung/EN/Pressemitteilungen/2023/28_03_2023_Microsoft.html> [pristupljeno 15.07.2023.]
31. Internetski izvor: <raspoloživo na : <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/82/politika-trzisnog-natjecanja> > [pristupljeno 15.09.2023.]
32. Internetski izvor: (2004) Microsoft Europe i troškovi prebacivanja, <raspoloživo na : <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/World+Competition/27.4/WOCO2004030>> [pristupljeno 14.07.2023.]
33. Internetski izvor: „Microsoft A History of Anticompetitive Behavior and Consumer Harm“, 2009. <Raspoloživo na: http://www.ecis.eu/documents/Finalversion_Consumerchoicepaper.pdf >[pristupljeno 20.04.2023.]
34. Internetski izvor; <Raspoloživo na: <https://www.proquest.com/docview/198585213?parentSessionId=gDTk%2F0TyJ55H4W8WoyNoSv%2FXwcnXfIIDtgNkTKStN1Q%3D&pq-origsite=summon&accountid=47665> >[pristupljeno 20.04.2023.]
35. Internetski izvor <https://hr.history-hub.com/sto-je-shermanov-antimonopolski-zakon> [pristupljeno 13.09.2023.]
36. Internetski Izvor: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A1223\(17\)&from=HR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A1223(17)&from=HR) [pristupljeno : 13.09.2023.]

37. Internetski izvor : <https://www.zis.gov.rs/wp-content/uploads/trips-1.pdf>
[pristupljeno : 13.09.2023.]
38. Internetski izvor:
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/161/europska-unija-i-svjetska-trgovinska-organizacija>) [pristupljeno : 13.09.2023.]
39. Internetski izvor: „ **Smjernice za primjenu članka 101. stavka 3. UFEU-a (ranije članak 81. stavak 3. UEZ-a)**“ <raspoloživo na : <https://eur-lex.europa.eu/HR/legal-content/summary/guidelines-on-the-application-of-article-101-3-tfeu-formerly-article-81-3-tec.html> > [pristupljeno 20.05.2023.]
40. Internetski izvor: <raspoloživo na:<https://www.zakon.hr/z/114/Zakon-o-za%C5%A1titi-tr%C5%BEi%C5%A1nog-natjecanja>) > [pristupljeno 15.09.2023.]
41. posebno hrvatsko izdanje: poglavlje 08 svezak 001 str. 269 – 290